

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

ВІСНИК

**Донбаської національної академії
будівництва і архітектури**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Видається з грудня 1995 року
Виходить 8 разів на рік

Випуск 2013-2(100)

**ПРОБЛЕМИ
СОЦІО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК**

Макіївка 2013

130.3

()

Висвітлюється проблема формування та розвитку історичних типів світогляду. На підставі аналізу суспільної свідомості, яка лежить в основі кожного з цих типів, дається характеристика їх визначальних рис. Виявляються особливості розвитку новітнього етапу історичного буття людства в аспекті трансформації попередніх типів світоглядних уявлень на ґрунті своєрідної реміфологізації суспільної свідомості. Досліджуються взаємовідношення між різними типами світогляду в контексті конкретно-історичного процесу. Автор доходить висновку про виняткове становище взаємодії між міфом і релігією у розвитку різноманітних площин філософсько-світоглядної рефлексії буття людської свідомості в рамках культурного життя.

Не буде помилкою, якщо скажемо, що в рамках філософської пропедевтики тема «Філософія та світогляд» є ледве чи не ключовою. Історичні типи світогляду є тією культурною базою людського буття, на фундаменті якої протягом досяжного для науки часу формувалось те, що ми сьогодні називаємо людською цивілізацією. Упродовж всієї історії існування «людини розумної» свідоме буття останньої стало підґрунтям формування декількох історичних типів світогляду. Фахівці вважають, що лише три з них – міфологічний, релігійний та філософсько-науковий – відіграли визначальну роль у суспільному розвитку людства. Беручи до уваги те, що в основі кожного з них знаходиться й відповідний тип свідомості, можна зробити висновок про достатньо обмежений характер інтелектуальних ресурсів, на фундаменті яких людиною вибудовувались загальні картини світу. Окрім того, процес еволюції свідомості «людини розумної» виявляється не таким вже й динамічним. Сьогодні глобалізована картина світоглядного розвитку людини включає усі надбані за попередню історію типи світосприйняття. А це до певної міри не тільки нівелює еволюційні досягнення, але дозволяє говорити про певне «тупцювання на місці» у подальшому розвитку поглядів на світ, говорить про кризу світосприйняття, про певний світоглядний «глухий кут». Людство в цьому питанні, хоча це і не вперше за всю його історію у такому її варіанті, знову у пошуках виходу з цього кута немовби повертається «на круги своя», повертається у минуле, шукаючи дорогу... у майбутнє. Відрізняється подібна ситуація від попередніх схожих випадків лише одним – рівнем небезпеки, яка загрожує тепер всьому людству в разі невдачі. На кону історії сьогодні або виживання, або загибель всіх.

Драматизм вищеописаної ситуації насамперед усвідомлюється невеликим дослідницьким колом фахівців, для яких саме він і складає головну ціннісну і пізнавальну характеристику проблеми. У колі фахівців-філософів з цієї теми вона найбільш виразливо проявляється в працях багатьох дослідників. Але у наш час ґрунтуватися лише на працях розділеного за кваліфікаціями PhD – товариства вже не можна. Глобальна проблема потребує і неординарного мультифахового інструментарія для її розв'язання. Тому набір тих науковців, на праці яких спирається автор, достатньо різноякісний за багатьма характеристиками. Тут і праці «класиків жанру» – О. Лосева [3], А. Тойнбі, Й. Гейзінга [2, 5], К. Поппера, П. Сорокіна, тут і відомі історики, культурологи, релігієзнавці та літературознавці – М. Блок, Ф. Бродель, М. Бахтін, Д. Лихачов, А. Гуревич, М. Еліаде [6], Є. Топльський, нарешті тут і законодавці «сучасної моди» у дослідництві проблем виходу з історичної кризи – В. Вжосек [1], Н. Мотрошилова [4], П. Рот, Т. Рикмен, Дж. Райш, Д. Макклоскі, М. Шермер та ін.

Треба розуміти, що наукова проблема у тому вигляді, в якому вона була сформульована на початку статті, не тільки не може бути вирішена в змісті цієї роботи, але й навіть охарактеризована в усіх її деталях. І справа не тільки у розмірах цієї наукової нотатки «розвідницького» характеру. Глобальний характер завдання потребує і глобальних зусиль у його розв'язанні. Але вирішення питання про структуру і значення взаємовідношень між історичними типами світогляду в рамках конкретно-історичної епохи, як і постановка питання про співвідносність між типом світогляду та формою свідомості, є, на нашу думку, одним з маленьких елементів цього твору, вузькою стежкою на тому шляху, де і здобуваються глобальні рішення.

Історично першим типом світогляду (а отже й свідомості) вважається міфологічний світогляд. Його есенціальною характеристикою визнається синкретичність, у рамках якої вигадка, уява, фантазія людини нерозривно пов'язуються з реальними знаннями про світ, з реальною дійсністю. В сучасному житті найяскравішим прикладом міфологічного світогляду є світогляд дітей. Брак життєвого досвіду не дає можливості дитині адекватно сприймати дійсність. Тому вона компенсує цю нестачу уявою. Гра дитини – це один з найактивніших способів набуття життєвого досвіду. Сам же світ у рамках такого світогляду набуває казкових форм. Враховуючи, що на ранньому етапі соціально-історичного розвитку досвід людини в силу різних обставин не набагато перевищував знання сучасної дитини, цей період можна назвати дитинством людства. Й в тому світі людина спілкувалась з богами подібно тому, як сучасна дитина спілкується з Дідом Морозом або Снігуронькою.

Ускладнення соціального життя, збільшення тривалості фізичного життя людини з часом сприяли формуванню нового історичного типу світогляду, який активно витіснив міфологічну свідомість з актуального життя у підсвідомість. Та для окремих людей (або соціальних груп) міфологія не втратила своїх домінуючих позицій. Насамперед це стосується людей мистецтва, творчих професій. Окрім того, життя людей похилого віку, які втрачають соціальну активність й соціальні зв'язки, часто характеризується актуалізацією міфологічної свідомості. «Старе, що мале» – тоді резюмує оточення. Та найважливішим є розуміння небезпеки захоплення міфологічною свідомістю свідомості соціально активної людини. Подібно недужому на психічне захворювання така людина не може сама себе вивести з небезпечного стану. Вона втрачає можливість адекватно сприймати дійсність, що стає загрозою всьому її оточенню. Достатньо згадати про часи захоплення суспільної свідомості «чумою ХХ століття» – міфом комунізму та фашизму. При цьому останній орієнтує і спрямовує розвиток людини на її пережиті у минулому печерні інстинкти, а перший – на недосяжні утопічні картини майбуття. Тож минуле і майбуття поруч з нами, в нас, хоча й у латентному стані, що вельми ускладнює усвідомлення небезпеки непомітної підміни ними теперішності. Тому вельми закономірним є існування не тільки теорії реактуалізації міфу [3], але і теорії життя людини як перманентної «гри» [2, 5].

Наступним історичним типом світогляду вважається релігійний світогляд. В його основі – абсолютне відокремлення уяви від дійсності та сприйняття уявних образів рівнозначними самій реальності. Феномен отождолення уяви та дійсності називається вірою. Нема жодної людини, свідомість якої була б вільною від віри. Вищою формою прояву віри є віра релігійна. Всі інші форми віри у тому чи іншому аспекті проявляють у своєму розвитку тенденцію ідеалізації та сакралізації уяви, що є елементом становлення релігійної свідомості. Віра, релігійна віра принципово заперечують можливість поєднання двох форм дійсності (дійсності уяви і реальної дійсності). Вони, як матерія та антиматерія, при поєднанні анігілюються. Тому взаємовідносини між двома світами віруючої людини відбуваються лише в площині трансцендентальної реальності її свідомого буття – в її духовному житті. Духовне життя кожної людини, її духовний світ не є константою. Його просторово-часові кордони рухливі й змінюються у спектрі від повного домінування над реальним життям людини до існування на межі абсолютного розчинення в змісті утилітарних потреб.

В суспільній історії релігійний світогляд сприяв формуванню поняття суспільної свідомості як реального об'єкта людського життя. В рамках цієї свідомості вперше в історії людства була осмислено сформульована світоглядна парадигма буття людини як феноменальної істоти. Вона сприяла поглибленню процесу його одухотворення та одухотворення життя кожної окремої людини. Релігія на цьому етапі виконувала роль вихователя людської культури, при цьому сам процес виховання здійснювався часто-густо у достатньо жорсткий спосіб. Але тільки це дозволило людині усвідомити себе як особистість й у подальшому плекати її у собі самостійно.

Віра кожною своєю миттю орієнтує життя людини на майбуття. Але на відміну від міфу вона застерігає її від штучного наближення до нього. Для віри майбуття принципово неможливо досягнути, хоча воно і є постійно поруч з людиною та відбувається паралельно з її буттям. Єдиний спосіб осягнення ним, його трансцендентальною дійсністю у цьому житті, у цій реальності – відродження минулого, повернення до традиції. Кожним кроком теперішності релігія відновлює життя, надихає на

нього людину. Але в таких умовах людина немовби рухається уперед спиною до майбуття та обличчям до минулого. Тож, зрозуміло, що подібний рух сам по собі є спонтанним актом. Покладатися тільки на віру – приректи себе на можливість так і не побачити життя, не отримати те, заради чого в це життя віра і закликає. На основі цієї суперечності в рамках як самих релігійних систем, так і у міжрелігійному спілкуванні постійно спостерігаються конфлікти між прихильниками «чистої» віри та «модерністами».

З наукової революції XVII–XVIII століть домінуючі позиції у процесі світосприйняття поступово опановує науково-філософський тип світогляду. Його квінтесенцією є освоєння дійсності шляхом раціонального мислення. Та найважливішим у цьому процесі є той факт, що дійсність, якою оперує раціонально-логічне мислення, включає в себе не тільки форми реального буття, але й уявні. Власно в рамках філософсько-наукового мислення відбувається своєрідне «витягування» з світу трансцендентального буття тих фантастичних образів, які проходячи через «обробку» методами раціонально-логічного міркування, набувають реальних рис. Ця штучна, «друга» реальність поступово сформувала цілий світ, світ сучасної «другої природи».

Протягом XIX–XX століть на фоні невпинного зростання темпів розвитку науки і техніки, злиття цих явищ у єдину науково-технічну революцію починає розгортатись масштабна суспільна криза. Після двох світових війн першої половини XX століття вона загострюється на тлі процесу глобалізації розвитку людської цивілізації і у наш час – на початку III тисячоліття, стає загально визнаним фактом і невідворотною першочерговою проблемою її подальшого буття. Стає очевидним, що вирішення цієї проблеми неможливе без кардинальної зміни світогляду, а отже і свідомості людства. В якому напрямку, якими засобами і у яких параметрах має відбуватись цей процес – це ті конкретні завдання, які наповнюють сучасну гуманітарну сферу пізнавальної діяльності людини. Та незалежно від її досягнень вже фіксуються певні феномени розвитку людського буття, які дають підстави для прогнозів на найближче майбутнє. Так, наприклад, сучасні здобутки у сфері наукових технологій дозволяють говорити про перехід людини в інформаційну сферу буття. На цій основі відбувається деяка віртуалізація фізичної (біологічної) сфери її існування. Чи є це тим самим напрямком докорінної трансформації людства у майбутньому, чи це той супутній помилковий ефект, який супроводжує зміни, що відбуваються – сказати важко. Але цікавим є те, що віртуальність, як визначальна характеристика постнекласичного буття людини, дуже нагадує міфологічні засади її існування, ті засади, які характеризували початкову стадію її розвитку.

Серед історичних типів світогляду європейська філософія особливе місце надає міфологічному, релігійному та філософсько-науковому її різновидам. І це не є випадковістю, бо саме у такій послідовності відбувався процес розвитку європейської суспільної свідомості, а отже і притаманним їй формам відображення світу. Отже, виділені типи свідомості не тільки відображали визначальні домінанти у формуванні європейського світосприйняття, але і векторну спрямованість розвитку цього процесу. Цікаво, що такі важливі форми усвідомленого ставлення людини до дійсності, як художньо-образна, морально-етична, афективна, не стали основою для формування і власного домінуючого історичного типу світогляду. Вони виявились розчиненими в рамках міфу, релігії та філософії. Та чи є такий підхід до питання аналізу свідомості та породжуваних нею історичних типів світогляду об'єктивним?

Сучасні спроби створення нової всесвітньої філософії історії, з урахуванням наслідків процесу глобалізації, доводять, що для цього насамперед докорінним чином мають бути переглянутими взаємовідношення між історичними типами світогляду. Останні є «становим хребтом» у формуванні будь-якої світоглядної парадигми мислення. Тож, якщо завданням дослідника є виявлення сутності глобалізованих явищ буття, то їх особливості ховаються у закономірностях взаємодії цих явищ. А вони, у такому випадку, коли ми розглядаємо історичні типи світогляду, не можуть будуватися лише на тих висновках, до яких нас веде практика історичного розвитку європейської цивілізації. Більше того, у такому разі дослідник взагалі має максимально абстрагуватися від будь-якої історичної практики і виходити тільки з тих внутрішніх потенцій, які закладені в природі цього історичного явища (типу світогляду). Ця ж природа визначається історичним типом свідомості.

А от тепер, коли до порівняння будуть притягнуті історичні типи свідомості, як своєрідні «рафіновані форми» історичних типів світогляду, досліднику відкриються нові цікаві можливості критики попередніх уявлень про послідовність та спрямованість їх розвитку. Більше того, одночасно з цим відкриваються і нові перспективні варіанти їх структуризації. Серед останніх особливе місце, на нашу думку, належить міфологічній та релігійній формам свідомості. Їх взаємодія є прикладом своєрідної протилежності процесу мислення, але у той же час вони не стають від цього антагоністами. Міф та

релігія складають в феномені людської свідомості ту бінарну опозиційну пару, між якою перебувають всі інші форми свідомого відображення людиною буття. Міф – це хаос буття, за упорядкування якого береться Людина. Релігія – це упорядковане буття, яке відокремлює хаос від Людини. Інструментами процесу цього упорядкування може бути і філософія, і наука, і мистецтво, і мораль. Але всі вони є лише посередниками, які на тому чи іншому етапі історичного розвитку набувають панівного значення й не більше. Такий висновок ламає традиційне для європейського світосприйняття уявлення про те, що філософсько-науковий світогляд є апогеєм розвитку мислительної культури людства в її освоєнні світу буття.

Отже, міф та релігія взаємопов'язані непослідовністю їх впливу на формування світоглядної культури людства. В основі їх взаємин – вплив на свідомість людини складних феноменів реального та трансцендентального буття. Будучи затиснутою між ними, свідомість людини намагається відрізнити їх одне від одного. Найважливішим з існуючих способів це зробити, а тому і зрозуміти існування наявних можливостей подолання хаосу, є прийняття нею (свідомістю) за вісь буття часу. Час розриває вічність та безмежність лінійною послідовністю феноменів корпускулярної теперішності. Ритм буття останньої, хвилеподібно вигинаючись, і рухає її, цю теперішність, примарною протокою між нескінченністю вічності міфу (минулого) та релігії (майбуття), між світом реального та трансцендентального.

1. Вжосек, Войцех. Історія-Культура-Метафора. – Постановня неklasичної історіографії; Про історичне мислення [Текст] : Монографія / Войцех Вжосек. – К. : Ніка-Центр, 2012. – 296 с.
2. Гейзінга, Йоганн. Номо Ludens [Текст] / Йоганн Гейзінга. – К. : Основи, 1994. – 250 с.
3. Лосев, А. Ф. Миф-Число-Сущность [Текст] / А. Ф. Лосев. – М. : Мысль, 1994. – 919 с.
4. Мотрошилова, Н. В. Рождение и развитие философских идей: Ист.-филос. очерки и портреты [Текст] / Н. В. Мотрошилова. – М. : Политиздат, 1991. – 464 с.
5. Хейзинга, Й. Осень Средневековья [Текст] / Й. Хейзинга. – М. : Наука, 1988. – 543 с.
6. Элиаде, Мирча. Космос и история [Текст] / Мирча Элиаде. – М. : Прогресс, 1987. – 312 с.

Получено 31.01.2013

В. М. БАБЕНКО

ПРОШЛОЕ И БУДУЩЕЕ В ЕДИНСТВЕ ЖИЗНИ (К ПРОБЛЕМЕ СУЩНОСТИ ИСТОРИЧЕСКИХ ТИПОВ МИРОВОЗЗРЕНИЯ)

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

Освещается проблема формирования и развития исторических типов мировоззрения. На основании анализа общественного сознания, которое лежит в основе каждого из типов мировоззрения, дается характеристика их отличительных черт. Выявляются особенности развития новейшего этапа исторического бытия человечества в аспекте трансформации предыдущих типов мировоззренческих представлений на почве своеобразной ремифологизации общественного сознания. Исследуются взаимоотношения между различными типами мировоззрения в контексте конкретно-исторического процесса. Делается вывод об исключительном положении взаимодействия между мифом и религией в развитии различных плоскостей философско-мировоззренческой рефлексии бытия человеческого сознания в рамках культурной жизни.

VALERY BABENKO

THE PAST AND THE FUTURE IN THE UNITY OF LIFE (TO THE PROBLEM OF THE ESSENCE OF HISTORICAL WORLDVIEW TYPES)

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The problem of formation and development of the historical worldview types is represent. Characteristics of the data types distinctive features is made on the basis of the analysis of the public consciousness. The characteristics of the development of the latest phase of the human historical existence in the aspect of the transformation of the previous types of philosophical views on the base of the original re-mythology's the public consciousness. Explores the relationship between the various types of the worldview types in the

context of specific historical process are examined. The conclusion about the exceptional position of the interaction between the myth and religion in the development of various aspects of the philosophical and ideological reflection of the human consciousness existence in the frames of the cultural life is made.

worldview, the public consciousness, mythology, syncretism, religion, philosophy, science, information society, virtual world, civilization, the social crisis

– к. філос. н., доцент кафедри історії і філософії Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: філософія історії, філософсько-історична думка України, філософська культура України.

– к. филос. н., доцент кафедры истории и философии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: философия истории, философско-историческая мысль Украины, философская культура Украины.

Valery Babenko – PhD (philosophy), Associate Professor, History and Philosophy Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: philosophy and history, philosophy and history thought of Ukraine, philosophical cultural of Ukraine.

316.7

Стаття присвячена проблемі розвитку національної культури і інформаційного буму кінця XX – початку XXI століття. Зроблено спробу проаналізувати традиції та їх роль в житті суспільства, а також показати місце інформаційної культури в світовому просторі. Розглядається значення окремих національних культур в історичному процесі розвитку всесвітньої глобальної культури.

Культура завжди об'єднує людські спільноти. У давні часи різномовні племена при укладенні мирної угоди виконували ритуальний танець, який об'єднував їх своїм ритмом. Упродовж XVIII і до початку XX ст., коли політики поділили Італію на дрібні держави, графства та князівства, єдиним, що об'єднало неаполітанців, римлян, ломбардців і допомагало їм бути єдиною нацією, була культура. У сучасному світі культура прокладає шляхи до взаємопорозуміння народів, це інструмент мирного співіснування та співтовариства.

Завдяки їй формуються почуття, думки і дії людей. Тоді як інші форми суспільної свідомості мають частковий характер (мораль формує моральні норми, політика – політичні погляди, філософія – світогляд, освіта і наука готують спеціаліста, мистецтво впливає на розуміння реального життя, культура діє на особистість комплексно, одночасно на розум, серце і почуття, тобто істотно впливає на духовний стан людини.

Ще стародавні греки стверджували, що культура облагороджує та очищує людину від усілякої скверни. Аристотель ввів в естетику категорію «катарсис» – очищення засобами «подібних афектів» (почуттів) [1]. Показуючи героїв, які пройшли випробування, твори мистецтва (культури) змушують людину співпереживати, брати за взірці їхні кращі риси, збагачуючи цим її внутрішній світ. У процесі сприйняття людина дістає можливість зняти внутрішню напруженість, хвилювання і стреси, що породжуються реальним життям, і компенсувати психологічну монотонність щоденного буття. Все це впливає на внутрішню гармонію особистості, зберігає і відновлює її психічну рівновагу. Крім того, це розширює реальний життєвий досвід і суттєво впливає на ціннісні установки людини.

Найголовніша цінність культури, безумовно, це людина і її оточення (нація). Теоретики культури вважають, що лише культурний націоналізм може об'єднати народ і вивести його на політичний рівень об'єднання нації. Це вже культурний процес, який не може бути однорідним для всіх держав. Адже кожне суспільство останні 500–700 років чітко детерміноване, кожна соціальна група утворює, виробляє і трансформує культурно-мистецькі досягнення як свої, так і сусідів, при цьому враховуючи регіональні та національні особливості. Як правило, народи з більш низьким соціальним рівнем консервативніше зберігають культурну спадщину, а «вищі» – більшою мірою сприйнятливі до досягнень цивілізаційного процесу [3]. Цивілізація ніколи не може бути локальним явищем, вона завжди поширюється на досить значні території. Як приклад розглянемо західну і східну. Кожна з них адаптувала цілу низку націй і держав, включила їх у свій культурний процес. Особливо це помітно на сповідуванні світових релігій: уся Європа – це переважно християнський світ, азійський континент – світ ісламу; відповідно вони мають різні культурні домінанти.

Останні півтора століття років гаряче дебатовалось питання стосовно двох культур; на політичному рівні протиставлялися класові групи, стверджувався антагонізм між ними, доводилось, що кожна з них творить свою культуру, але час усе ставить на свої місця. Вихідці з панівного класу: П. Могіла, Б. Хмельницький, П. Кулім, М. Гоголь, Леся Українка – були представниками своєї нації; відповідно

© В. Г. Богуславська, Ж. С. Свиренко, 2013

всі здобуті знання вони максимально застосували практично на своїй землі, адаптуючи чужі набутки до своїх потреб.

Україна має своєрідну територію; вона розміщується між двома великими суперечностями – східним і західним, а отже, поєднує особливості як одного, так і іншого.

Наприкінці ХХ ст. Україна дістала можливість стати державою. 1991 року відбулася класична революція; змінились влада, лад. На щастя, революційний перехід від однієї соціально-економічної формації до іншої відбувся без кровопролиття. До влади прийшли нові люди.

Багаторічна заборона пропаганди культури Заходу на пострадянському просторі спричинила інтерес до неї. Коли ця культура прийшла до нас, ейфорія вседозволеності «змела» моральні кордони. В Україну широким потоком полилося все ницісне. Змінилася культурна домінанта, економічний чинник почав переважати над етичним, «дешева» інформація почала витисняти високе мистецтво, активізувалася психологічна обробка молоді через засоби маскультури [5].

Після ейфорії перших років творення держави починають вироблятися передумови напрацювання конструктивних моделей визначення себе у світі економіки, виробничих відносин, культурно-мистецькому процесі. Останній завжди довготривалий. Вже сьогодні спостерігаються деякі ознаки його поліпшення. Критично переглядається минуле, серйозні вчені працюють над моделями реального втілення національного «Я», щоб народ України, відчувши свою єдність, внутрішній зв'язок, вагомість історичного характеру, традиції, увів їх у свою свідомість, загартував волю і завдяки цьому утвердився серед інших народів.

Підводячи перші підсумки, можна підкреслити, що історія нашої цивілізації орієнтовно налічує близько 10 тис. років, змінилося близько 170 поколінь. Тому, як ми бачимо, відбулися не такі вже й великі зміни у психології самої людини, лише вдосконалився виробничий процес, завдяки чому вивільнилось багато часу, який люди почали витратити на задоволення своїх морально-естетичних запитів. ХХ ст. – епоха індустріалізації та гуманізації суспільства. Гуманізм утверджує міць і свободу творчого духу, уособлює елітарність, визначає загальний рівень розвитку суспільства та суспільних відносин. Універсальність сучасного гуманізму полягає в тому, що він проголошує право кожної людини на життя, свободу та матеріальне забезпечення і, таким чином, переходить з елітарної якості у демократичну.

ХХ ст. кардинально змінило культурний світ людини, інформаційний бум доходить до кожного незалежно від місця проживання, соціально-культурологічних можливостей засобів масової інформації паперових, а з розповсюдженням комп'ютерних технологій світ стає єдиною оселею землян. На практиці реалізується теорія інформаційного простору японського соціолога Є. Масуді, яка спочатку уявлялася фантастичною, а тепер стає реальною. Він проголошував, що людство, яке об'єднується єдиною інформаційною мережею, буде виробляти єдину мету; при використанні комп'ютерних знань прискорить технологічно-виробничий процес. Завдяки цьому виникне інформаційна культура, яка активізує виробничу і наукову діяльність. У цій сфері має бути зацікавлено 50 % працездатного населення, що визначить і матеріальне забезпечення культури [2].

Дійсно, деякі країни зуміли поєднати високі досягнення техногенного розвитку і зберегти національні форми. Це насамперед Японія, техногенна цивілізація знайшла компроміс з особливостями психологічного складу японців. Шанобливе ставлення один до одного, колективістська культура японців позначились на демократизації відносин, трудовій діяльності. Їх провідне гасло – «всі разом і всі однакові». Кожен не вважає ганебним працювати разом з усіма незалежно від соціального статусу.

Національні культури в поєднанні з ринковими відносинами чудово уживаються також у Швеції, Франції, Канаді, Австралії, Великій Британії та ін. Вони є базою для розвитку економіки, орієнтованої на найновіші наукові досягнення у виробництві.

Виходячи з розвитку світової цивілізації, можна стверджувати: значення національних культур, в разі і української, з кожним днем стає актуальнішим, набирає рис реалізованого об'єкта, коли кожна національна культура, ураховуючи свою специфіку, робить свій внесок у становлення загальнолюдської культури.

1. Рабинович, Е. Г. «Безвредная радость»: О трагическом катарсисе у Аристотеля [Текст] / Е. Г. Рабинович // Из истории античной науки и философии / Отв. ред. И. Д. Рожанский. – М. : Наука, 1991. – С. 103–113.

-
2. Масуда, Ё. Информационное общество как постиндустриальное общество [Текст] / Ё. Масуда. – М. : Наука, 1980. – 103 с.
 3. Теорія та історія світової і української культури [Текст] : Конспект лекцій / Уклад. В. Г. Богуславська. – М.: Київка : ДонДАБА, 2003. – 297 с.
 4. Человек вчера и сегодня [Текст] / под ред. М. С. Киселева. – М. : ИФРАН, 2008. – 263 с.
 5. Щербина, В. М. Образи інформаційного суспільства: Соціологічний вимір культури [Текст] / В. М. Щербина. – К. : «ТОВ Агентство "Україна"», 2005. – 245 с.

Получено 05.02.2013

В. Г. БОГУСЛАВСКАЯ, Ж. С. СВИРЕНКО
РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ
Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

Статья посвящена проблеме развития национальной культуры и информационного бума конца XX – начала XXI столетия. Сделана попытка проанализировать традиции и их роль в жизни общества, а также показать место информационной культуры в мировом пространстве. Рассматривается значение отдельных национальных культур в историческом процессе развития всемирной глобальной культуры.

VALENTINA BOGUSLAVSKAYA, ZHANNA SVIRENKO
NATIONAL CULTURE DEVELOPMENT IN THE MODERN SOCIETY
Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The article deals with the problem of national culture development and informational boom in the late XX – early XXI centuries. There has been made an attempt to analyze the traditions and their role in the society life and to show the informational culture place in the world. The value of individual national cultures in the historical process of the development of the world wide culture have been studied.

culture, art, catharsis, value of art, traditions, civilization, information culture

– к. іст. н., доцент кафедри історії та філософії Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: історія соціології, соціологія молоді, питання національної культури в світовому просторі.

– к. педагог. наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики та етнології Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: історія гуманістичного виховання, педагогіка вищої освіти, проблеми розвитку національної культури.

– к. ист. н., доцент кафедры истории и философии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: история социологии, социология молодежи, вопросы национальной культуры в мировом пространстве.

– к. педагог. наук, доцент кафедры прикладной лингвистики и этнологии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: история гуманистического воспитания, педагогика высшего образования, проблемы развития национальной культуры.

Valentina Boguslavskaya – PhD in history, Associate Professor, History and Philosophy Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: history of sociology, sociology of youth, the questions of national culture in the world space.

Zhanna Svirenko – PhD of pedagogical Sciences, Associate Professor, Applied Linguistics and Ethnology Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: history of humanistic education, higher education pedagogy; interest in problems of the national culture development.

930.1:304(477.6)«19»

1940 – 1960

:

У статті розглядається історіографія соціальної політики радянської держави у повоєнний період. Історіографічні джерела узагальнені та систематизовані. Показані недоліки концепції радянської історіографії. Проаналізовані праці сучасних українських дослідників, а також зарубіжних учених. Зроблено висновок про недостатню увагу науковців до зазначеної проблеми.

В українській історіографії відбуваються важливі процеси, провідними з яких є подолання ідеологічних нашарувань доби тоталітаризму, відродження національних традицій та інтеграція у світовий історіографічний простір. Соціальна політика як один з найважливіших напрямів діяльності держави завжди привертала увагу науковців. Історіографія цієї проблеми є досить широкою та нараховує багато різноманітних наукових досліджень. Перший детальний аналіз літератури має на меті показати, які проблеми висвітлено попередниками більш повно, наскільки можна спиратися на раніше опубліковані праці, а також визначити коло й досі недосліджених питань, окреслити проблеми, що залишилися поза увагою дослідників і потребують ґрунтовного опрацювання.

Увесь комплекс явищ, пов'язаних із соціальною політикою, вивчався в радянські часи лише через призму діяльності комуністичної партії. І це, зокрема, зробило провідним напрямком наукових досліджень «партійне керівництво» в галузі розвитку соціальної сфери. До того ж, у радянський період різнобічні аспекти проблеми висвітлювалися переважно в позитивному плані. Правляча комуністична партія визначала шлях розвитку історичної науки, вимагала відповідності її висновків тогочасним ідеологічним штампам. Висновки з фактів громадського життя, які суперечили офіційному погляду, рідше засуджувалися. Тоталітарна система дозволяла та підтримувала лише ті погляди в системі історичних наук, які або були нейтральними до неї, або обґрунтовували її «необхідність та ефективність функціонування». Українські вчені силою обставин не могли виходити за межі, окреслені партією, і змушені були дотримуватись класового підходу у висвітленні історичних процесів, явищ та фактів. У представників української діаспори визначальними залишалися світоглядні позиції, у їхніх поглядах переважали національні чинники, а в радянських – інтернаціональні. Але в умовах «холодної війни», що розпочалася в післявоєнні роки, коли ідеологічне протистояння набувало глобального протиборства двох суспільно-політичних систем, об'єктивна оцінка історичних подій була приречена на поразку.

Усі праці з проблеми, що досліджується, можна поділити на декілька груп.

До першої групи слід віднести загальні праці, присвячені дослідженню проблеми. Соціальна політика, як один з аспектів вивчення, розглядалася в комплексних роботах з історії досліджуваного періоду.

Серед узагальнювальних праць виділяється восьмитомна (у десяти книгах) «Історія Української РСР» [5]. В праці подано фактичний матеріал про відбудову й розвиток соціальної сфери, динаміку зростання номінальної заробітної плати, житлове будівництво та ін. Наведено значну кількість фактів та кількісних показників. Проте це ґрунтовне дослідження підготовлене з урахуванням тогочасних

домінуючих принципів радянської історіографії – «партійного керівництва», «дружби народів», «провідної ролі російського народу» – і тому потребує критичного осмислення. Крім цього, регіональним особливостям упровадження державної соціальної політики приділено недостатньо уваги.

Велике значення для заповнення «білих» сторінок розвитку соціальної сфери регіонів, незважаючи навіть на дещо тенденційний добір фактів, мали дані, зібрані в багатотомному фундаментальному виданні «Історія міст і сіл Української РСР». У двох томах цього видання, присвячених Донецькій та Луганській областям, міститься значний матеріал з історії відновлення та розвитку соціальної сфери Донбасу [3, 4]. Проте слід зазначити, що в цій роботі відсутній комплексний аналіз державної політики та особливостей її впровадження в окремих регіонах.

Перші дослідження, присвячені вивченню окремих питань добробуту населення УРСР, були надруковані в післявоєнний період. Це роботи публіцистичного характеру, які широко пропагували значне поліпшення добробуту народу. М. Грановський, А. В. Голован, В. І. Іваницький, А. Н. Пастушенко, Ф. Л. Галін, Е. П. Чичук, Г. П. Прошарук, Б. Ф. Мокієнко у своїх роботах особливо наголошували на висвітленні позитивних аспектів, успіхи пов'язувалися з діяльністю Комуністичної партії, керівництва країни [1, 2, 10, 12]. Причини труднощів пояснювалися наслідками війни, замовчувалися управлінські прорахунки та неефективність господарювання. Для цих видань описового плану характерна відсутність докладного аналізу, слабка джерельна база.

У 1990-х рр. з'являється ряд праць узагальнювального характеру. У них зроблено спробу розглянути історію України на нових концептуальних засадах – у контексті світового історичного процесу. Разом з тим значну увагу автори приділяють і своєрідності суспільного та політичного життя в Донбасі у радянський період.

Українська історіографія сьогодні має у своєму доробку ряд досліджень, що ґрунтовно відтворюють історію України повоєнного періоду. Серед них слід назвати роботи В. К. Барана та В. М. Даниленка [11, 16]. Поряд з іншими питаннями науковці розглядають також соціальну політику повоєнного періоду, проте її впровадженню в Донбасі приділяється недостатньо уваги.

У сучасний період ґрунтовною працею із соціальної політики радянської держави в Донбасі є монографія А. О. Саржана [13]. У ній розглядаються зміни в соціально-економічній сфері Донбасу протягом другої половини 1940-х – кінця 1980-х років. Спираючись на велику кількість джерел, багато з яких було вперше уведено до наукового обігу, дослідник аналізує трансформацію соціальної політики та її наслідки разом із змінами в розвитку аграрної та промислової політики в регіоні. Аналіз реалізації соціальної політики в регіоні є лише одним з аспектів монографії. Тому ряд питань у галузі соціального захисту, динаміки реальної заробітної плати було розглянуто узагальнено, у комплексі з іншими проблемами, що свідчить про потребу більш докладного їх вивчення.

Окрему частину літератури складають загальні дослідження західноєвропейських авторів та вчених української діаспори. У цих роботах, значна частина яких була написана ще в роки існування Радянського Союзу, досить докладно було проаналізовано питання, абсолютно «закриті» для підцензурної офіційної історіографії, і тим самим заповнювався штучно створюваний ідеологічним диктатом вакуум у певних напрямках історичних досліджень.

Серед узагальнювальних робіт учених діаспори варто виділити ряд досліджень І. Лисяка-Рудницького [8], у яких порушено проблеми післясталінського соціального розвитку України другої половини ХХ ст. О. Субтельний у своїй роботі зазначає, що українці опинилися у становищі, коли могли лише реагувати на події, а не впливати на них [15]. Вони, унаслідок грабіжницької політики держави, жили в тяжких умовах і були не в змозі покращити свій матеріальний стан. Дослідник Г. О. Костюк [6] розглянув радянську соціальну політику крізь призму генези сталінізму. Він висвітлює становлення й дії сталінського тоталітарного режиму в Україні, теорію й практику більшовиків у соціальній сфері, що допомагає зрозуміти зміст і принципи радянської національної політики.

Західноєвропейські вчені також приділяли значну увагу процесам, що відбувалися в Радянському Союзі.

Г. Куромія у своїй монографії на підставі новітніх джерел, інтерв'ю сучасників подій, досліджує історію Донбасу [7]. У його праці незначна частина присвячена соціальній політиці держави та її реалізації в регіоні. Проте в дослідженні відсутній систематичний розгляд соціальної політики, а також її соціальних наслідків. Недостатня увага приділяється стратифікації владою суспільства на різні групи за рівнем отримання матеріальних благ.

Загалом праці західних науковців відзначаються скрупульозним застосуванням усіх доступних джерел. Однак відсутність в авторів можливості використання архівних матеріалів дещо знижувала наукову цінність зазначених досліджень.

Історіографічний огляд засвідчує наявність певної кількості досліджень, присвячених вивченню соціальної політики радянської держави. Разом з тим, унаслідок заідеологізованості радянської історіографії, обмеженого кола джерел, низка важливих проблем рівня життя населення залишилися поза увагою. У сучасних дослідженнях висвітлюються лише окремі аспекти зазначеної проблеми. Аналіз наукової розробки проблеми свідчить про недостатній рівень вивчення теми, відсутність ґрунтовних досліджень, що робить актуальним створення узагальнювальної наукової праці.

1. Голован, А. В. Зростання матеріального добробуту і культурного рівня українського народу за роки Радянської влади [Текст] / А. В. Голован, В. І. Іваницький. – К. : Знання, 1958. – 32 с.
2. Грановський, М. Шляхи піднесення матеріального і культурного рівня радянського народу [Текст] / М. Грановський. – К. : Держполітвидав УРСР, 1947. – 124 с.
3. Історія міст і сіл Української РСР [Текст] : енциклопедія. В 26-ти т. Донецька область / Під ред.: Пономарьова П. О. та ін. – К. : Гол. ред. Української радянської енциклопедії АН УРСР, 1970. – 992 с.
4. Історія міст і сіл Української РСР [Текст] : енциклопедія. В 26-ти т. Луганська область / голов. ред. П. Т. Тронько. – Київ : Гол. ред. Української радянської енциклопедії АН УРСР, 1968. – 940 с.
5. Історія Української РСР [Текст] : У 8 томах, 10 кн. Т. 8: Радянська Україна у період зміцнення соціалізму і поступового переходу до комунізму (1945–70-ті роки). Книга перша: Українська РСР в період зміцнення соціалізму (1945–50-і роки) / АН УРСР. Ін-т історії; Голов. редкол. : Ю. Ю. Кондуфор (голов. ред.) та ін.; Редкол. тому: А. В. Лихолат (відп. ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1979. – 390 с.
6. Костюк, Г. О. Сталінізм в Україні: (Гене́за і наслідки): Дослідження і спостереження сучасника [Текст] : Пер. з англ. / Г. О. Костюк. – К. : Смолоскип, 1995. – 508 с.
7. Куромія, Г. Свобода і терор у Донбасі: Українсько-російське прикордоння 1870–1990-і роки [Текст] / Г. Куромія; Пер з англ. Г. Кьорян, В. Агеєв; Передм. Г. Немирі. – К. : Основи, 2002. – 510 с.
8. Лисяк-Рудницький, І. Нариси з історії нової України [Текст] / І. Лисяк-Рудницький. – Львів : Меморіал, 1991. – 101 с.
9. Пастушенко, А. И. Повышение благосостояния населения УССР [Текст] / А. И. Пастушенко, Б. Ф. Мокієнко. – К. : Знание, 1968. – 21 с.
10. Пастушенко, А. Н. Піднесення добробуту трудящих Радянської України [Текст] / А. Н. Пастушенко, Ф. Л. Галин, Е. П. Чичук. – К. : Знання, 1972. – 23 с.
11. Політична історія України. XX ст. [Текст] : у 6 т. Т. 6 : Від тоталітаризму до демократії (1945–2002) / О. Майборода [та ін.]. – К. : Генеза, 2003. – 696 с. – ISBN 966-504-272-6.
12. Прошарук, Г. П. Творча активність трудящих і зростання матеріального добробуту [Текст] / Г. П. Прошарук. – К. : Знання, 1968. – 46 с.
13. Саржан, А. О. Зміни в соціально-економічній сфері Донбасу. Друга половина 40-х – кінець 80-х років XX ст. [Текст] / А. О. Саржан. – Донецьк : Лебедь, 2004. – 421 с.
14. Сторінки історії України: XX століття [Текст] : Посібник для вчителя / За ред. С. В. Кульчицького. – К. : Вид-во «ОСВІТА», 1992. – 336 с.
15. Субтельний, О. Україна: Історія [Текст] / О. Субтельний; Пер. з англ. Ю. Шевчука. – 2-е вид. – К. : Либідь, 1992. – 512 с.
16. Україна крізь віки [Текст] : У 15 т. Т. 13: Україна в умовах системної кризи (1946–1980-і рр.) / НАН України; В. К. Баран, В. М. Даниленко. – К. : Альтернативи, 1999. – 303 с.

Получено 07.02.2013

А. С. БОБРОВСКИЙ
СОЦИАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА СОВЕТСКОГО ГОСУДАРСТВА ВО ВТОРОЙ
ПОЛОВИНЕ 1940-Х – СЕРЕДИНЕ 1960-Х ГОДОВ И ЕЁ РЕАЛИЗАЦИЯ В
ДОНБАССЕ: ОБЩАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ ПРОБЛЕМЫ
Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

В статье рассматривается историография социальной политики советского государства в послевоенный период. Историографические источники обобщены и систематизированы. Продемонстрированы недостатки советских историографических концепций. Проанализированы труды современных украинских исследователей и иностранных ученых. В статье сделан вывод о недостаточном внимании историков к изучению данной проблемы.

ARTEM BOBROVSKIY
THE SOCIAL POLICY OF THE SOVIET STATE IN THE SECOND HALF OF THE
1940S AND THE MID-1960S, AND ITS IMPLEMENTATION IN THE DONBAS
REGION: GENERAL PROBLEMS OF HISTORIOGRAPHY
Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The historiography of the social policy of the Soviet state has been considered in this article. The historiography sources are generalized and classified. Lacks of the Soviet historiography concepts have been shown. Works of modern Ukrainian researchers and foreign scientists have been studied. In the article the conclusion of inadequate attention of historians to studying of the given problem has been drawn.

historiography, historiographical process, social policy

– к. істор. наук, доцент кафедри історії і філософії Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: радянська соціальна політика.

– к. истор. наук, доцент кафедры истории и философии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: советская социальная политика.

Artem Bobrovskiy – PhD in history, Associate Professor, History and Philosophy Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: soviet social policy.

796.011.1

Здоровье – основное богатство человека. Это особенно актуально в наше время, когда научный и технический прогресс шагают семимильными шагами. Особо важно это для выпускников вузов, которые не уделяли должного внимания своей физической форме. При приеме на работу многие работодатели стали обращать особое внимание на физические кондиции своих подчинённых, им перестают быть нужны физически слабые люди, а нужен здоровый и крепкий сотрудник.

Для того, чтобы правильно оценить влияние физической культуры на будущую профессиональную деятельность выпускников вуза – бакалавров и специалистов, необходимо прежде всего рассмотреть значение и роль физической культуры в жизни человека вообще, не зависимо от его профессиональной принадлежности, характера и рода будущей работы. Необходимо выявить основу здорового образа жизни, физического совершенства, после чего рассмотреть специфические особенности, касающиеся данной группы людей (бакалавров и специалистов), специализирующихся на определенном виде профессиональной деятельности, имеющие свои условия труда. Для каждой категории работников предъявляются разные требования к состоянию работника, его физической силе, здоровью.

Для изучения влияния физической культуры на жизнь человека и его профессиональную деятельность необходимо учитывать как постоянно существующие факторы, которые не менялись на протяжении многих лет, так и веяния новых времен, которые ставят перед человеком задачу все больше и больше совершенствоваться и развиваться, в том числе и совершенствовать свое физическое состояние и здоровье.

Кроме того, значение и роль физической культуры должны рассматриваться с позиций не только различных возрастных категорий людей, но и с позиций их социальной и профессиональной ориентации. Именно по этому критерию и оценивается значение физической культуры в будущей профессиональной деятельности бакалавров и специалистов. Хотя немаловажна и оценка физической культуры на протяжении всей жизни человека поэтапно. Тем более что на выбор профессиональной деятельности бакалавра и специалиста прямо или косвенно может оказать влияние и физическая подготовка человека на протяжении всей его жизни.

Предмет физическая культура, который преподается в вузах, кладет еще один пласт в общем физическом состоянии человека, его здоровье, физической подготовленности и физическом совершенстве. Однако он имеет большее значение, чем та же физическая культура в школе, так как в вузе физическая культура преподается на более высоком уровне и воспринимается более осознанно, с пониманием ее значения и роли в жизни человека и общества.

Для более полного осознания значения физической культуры необходим правильно разработанный методический и методологический подход к преподаванию и изучению физической культуры, занятиям спортом и физическими упражнениями.

Чтобы понять и оценить значение и роль физической культуры в жизни человека вообще, и в профессиональной деятельности в частности, не надо ждать, когда наступит время и вы реально

почувствуете нехватку физической подготовленности, когда вы осознаете, что упустили момент, когда надо было более тщательно физически совершенствоваться, тренироваться, заниматься физическими упражнениями. Начните сегодня заниматься своим здоровьем, пока еще не поздно. Начните уже сегодня делать первые шаги на пути своей профессиональной карьеры и здорового образа жизни. Это очень поможет Вам в жизни. И даже если Вы сразу и не увидите результатов от занятий физической культурой, в будущем они обязательно появятся и вы сможете по достоинству оценить их значение в своей жизни.

Прогрессивный ритм нашей жизни требует от нас все большей физической активности и подготовленности. Все увеличивающиеся нагрузки, которые ложатся на наши плечи на протяжении всей жизни, требуют более высокого физического совершенствования, которое должно достигаться с помощью занятий физической культурой.

Значение физической культуры и спорта для здоровья, развития и общего состояния человека трудно преувеличить. С малых лет родители, педагоги, средства массовой информации – радио и телевидение – внушают ребенку уникальную полезность физической активности и побуждают детей активно заниматься спортом. В этом возрасте занятия спортом проходят, как правило, под наблюдением опытных тренеров и специалистов, следящий за правильным и гармоничным развитием растущего организма. В школьном возрасте эту роль, в основном, выполняют учителя физической культуры в школе.

К 16-ти годам самосознание человека достаточно сформировывается. Именно с этого момента игровой характер занятия спортом превращается в серьезное и полное осознание индивида всей полезности и радости, которую приносят ему физические упражнения. Он осознает, что ловкость, гибкость и изящество прекрасны, а они так же, как энергичность и сила, развиваются в результате занятий спортом.

Человеку, хоть раз испытавшему заряд энергии и бодрости, приливающих к телу после физической активности, очень трудно в дальнейшем себя этого лишиться. Поэтому и в 20, и в 30, и в 50, и даже в 70 лет человек стремится к спорту. Естественно, 60-летний дедушка не сможет так же быстро и долго бегать трусцой, как он это делал в 20 лет. А если в 20 он этого вообще не делал? Здесь можно употребить достаточно избитую фразу: «Лучше поздно, чем никогда!» Но дело вовсе не в этом. Заниматься спортом можно начать в любом возрасте, только делать это надо с умом и с расчетом. Наверняка у того же дедушки найдется с десятков различных болезней и заболеваний. Поэтому общепринятые упражнения и нагрузки будут не приемлемы.

Для того, чтобы добиться профилактического эффекта, необходимо заниматься физической культурой не менее 2-х раз в неделю по 30 минут с высокой интенсивностью, подходящей именно для конкретного возраста занимающегося, при условии, что в выполнении упражнений будут участвовать не менее 2/3 мышц всего тела. Для предупреждения болезней опорно-двигательного аппарата следует делать гимнастические упражнения, которые выполняются с участием всех суставов да еще с большей амплитудой.

В процессе занятия физическими упражнениями повышается работоспособность.

Об этом свидетельствует возрастающая способность человека выполнять большую работу за определенный промежуток времени. С нарастанием работоспособности в состоянии мышечного покоя уменьшается частота сердечных сокращений. Человек начинает больше работать, но при этом меньше устает. Отдых и прежде всего сон используется организмом полностью.

Оценив общее значение физической культуры в жизни человека, определив основные причины, почему нужно заниматься физической культурой, перейдем теперь к объяснению причин, по которым некоторые работодатели предъявляют своим работникам: специалистам и бакалаврам требования относительно их физического состояния и здоровья, что и объяснит значение физической культуры именно в профессиональной деятельности.

Во-первых, надо определить, какие требования предъявляют работодатели к работникам при приеме на работу. Конечно же, они ждут проявления высоких профессиональных качеств. Но помимо этого, разве нужен работодателям физически слабый работник, со слабым здоровьем, часто страдающий различными заболеваниями, плохо переносящий различные нагрузки, которыми так полна сегодняшняя жизнь. Конечно, работодателю нужен здоровый, физически подготовленный работник, который не боится трудностей и хорошо справляется с различными нагрузками, так как имеет хорошую физическую форму.

Какими же причинами обусловлены такие требования к физической форме работником со стороны работодателей? Набирающий скорость движения научно-технический прогресс приводит, безус-

ловно, к облегчению человеческого труда, однако разве не вносит он новые трудности в нашу жизнь? Разве не создает новые формы и виды труда, хотя и более автоматизированного и механизированного, но тем не менее требующего физических затрат от человека. Для выполнения даже самой «легкой» работы в смысле физической силы, человеку требуется потратить определенное количество энергии. Для кого-то это не проблема, энергию он получает благодаря занятиям физической культурой и спортом, быстро восстанавливает потерянную силу и быстро и легко выполняет работу и поставленные перед ним задачи.

В наш век стрессов и нервных потрясений роль физической подготовки также важна для устойчивого морального и физического состояния, которое позволяло бы, не задумываясь, решать различные проблемы.

С переходом к рыночным отношениям все предприятия, организации и учреждения свободны в выборе работников. Естественно, руководителям этих предприятий и организаций выгоднее держать у себя на работе здорового работника, а не такого, который постоянно находится на «больничном», который к тому же надо оплачивать работнику, а многие предприятия и организации еще и оплачивают лечение своих сотрудников в высокооплачиваемых поликлиниках. Тем самым они теряют значительные суммы денег, если коллектив предприятия или организации не отличается высоким здоровьем, хорошим физическим состоянием и подготовленностью.

Хотелось бы также отметить, что немаловажен и просто внешний вид сотрудников. Иногда это даже является одним из определяющих факторов при приеме на работу. Ведь помимо того, что здорово выглядящим человеком намного приятней работать, он никогда не будет жаловаться на здоровье, всегда будет иметь жизнерадостное настроение, не омраченное проблемами физического состояния, помимо этого, внешний вид сотрудников может сказываться и на результатах деятельности предприятия, организации или учреждения. Ведь сотрудники – это «лицо компании», а следовательно, если они имеют здоровый вид и привлекательны для клиентов, партнеров, дела у этой компании пойдут вгору. Физическое состояние человека, его здоровый вид сейчас приобретает большое значение, так как в наше время становится просто необходимым иметь хорошее здоровье, быть хорошо физически подготовленным для того, чтобы обеспечить нормальную рождаемость будущего поколения и его физическое состояние.

В сфере профессионального применения бакалавров и специалистов экономики, конечно, нет больших физических нагрузок, требующих больших затрат физической силы. Но именно для того, чтобы быть всегда в хорошей физической форме, необходимо заниматься спортом и физической культурой. Ведь где еще служащий сможет получить необходимое количество зарядов физической энергии, не сидя же на своем рабочем месте. Ему остается только периодически тренироваться, заниматься физическими упражнениями, активными видами спорта для поддержания своей физической формы.

Нельзя забывать и о том, что работник, обладающий хорошей физической формой и подготовленностью, обладает большей работоспособностью. Об этом свидетельствует возрастающая способность человека выполнять большую работу за определенный промежуток времени. С нарастанием работоспособности улучшается и качество работы, так как если человеку не страшны никакие нагрузки, он сделает свою работу с приложением максимальных усилий.

Итак, мы перечислили требования, которые предъявляют работодатели к своим сотрудникам помимо обладания высокими профессиональными качествами, еще и требования в отношении их физической формы.

Все перечисленные выше факторы и причины, по которым предприятиям, организациям и учреждениям требуются физически подготовленные и здоровые работники, и определяют значение и роль физической культуры в профессиональной деятельности людей.

Сказанное отнюдь не предрекает судьбу и карьеру людей с физическими недостатками. Однако есть повод для того, чтобы задуматься и начать строить свою жизнь по-новому, положив в ее основу занятие спортом, физической культурой. Человек, ведущий здоровый образ жизни – полноценный и полноправный член современного общества. На таком человеке может строиться новая Украина. Украина сильных, здоровых людей, которые возродят ее, отстроят заново, поднимут на достаточную высоту. Для таких людей любые проблемы, которые встречаются у них на пути, не встанут помехой, они справятся с ними, так как закалены физически, а значит и подкованы морально.

Говоря о будущей профессиональной деятельности бакалавра и специалиста, мы представляем себе прежде всего служащего, занимающегося не физическим трудом, а все-таки умственным.

Образование, которое получает такой человек, предполагает именно такую организационную форму его трудовой деятельности.

Однако разве такой человек не должен обладать хорошей физической формой и отменным здоровьем. А добиться всего этого можно, регулярно занимаясь спортом и физической культурой.

Определив огромное значение физической культуры в жизни человека вообще и в профессиональной деятельности бакалавра и специалиста в частности, еще раз хотелось бы подчеркнуть некоторые моменты.

Во-первых, необходимость занятий физической культурой и спортом существует на протяжении всей жизни человека, хотя и явный результат их воздействия возможно бывает замечен не сразу, по крайней мере мы не всегда осознаем, что дает нам физическая культура и спорт. Хотя и порой видим разницу между собственным самочувствием в периоды, когда мы занимаемся физическими упражнениями и когда игнорируем их. Да, когда нам еще нет двадцати лет, мы почти не ощущаем недостатка сил и жизненной энергии, однако когда выйдя из стен вуза мы окунемся в рабочую жизнь, на нас свалятся все проблемы, вот тогда-то нам и потребуются силы и энергия для того, чтобы нормально жить и активно трудиться на благо себя и общества.

Во-вторых, значимость физической подготовленности человека обусловлена и проявлением нового времени, хотя хорошая физическая форма ценилась во все времена, однако на данном этапе развития общества физическая подготовленность приобретает более важное значение. Сейчас, когда стране нужна хорошая рабочая сила, которая способна была бы помочь ей возродиться, восстановить и поднять уровень экономики, все большее значение отдается физической форме и здоровью работников.

В-третьих, занятие физической культурой и спортом дает человеку не только чувство физического совершенства, но и придает ему силы и формирует его дух. Поднимает уровень моральных качеств человека, что так необходимо нынешнему обществу. Колоссальное значение приобретает физическая культура в жизни человека, когда она воздействует на него с разных сторон, она и формирует его моральные качества, дух и воздействует на его физическое состояние. В здоровом теле – здоровый дух. А значит и новый подход к жизни и работе, новые достижения в жизни и работе. Вот эффект физической культуры в государственном масштабе.

Для того, чтобы сознательно прийти к выводу и значимости физической культуры и спорта человек должен понять ее роль в своей жизни. И очень хорошо, если он поймет это не совсем поздно для того, чтобы начать вести здоровый образ жизни.

Спорт и физическая культура – это не только здоровый образ жизни, это вообще нормальная и здоровая жизнь, которая открывает все новые и новые возможности для реализации своих сил и талантов. Это путь, на который вступает здравомыслящий человек, для того чтобы прожитая им жизнь была бы плодотворной, приносила радость ему самому и окружающим.

1. Коробейников, Н. К. Физическое воспитание [Текст] : учебное пособие для сред. спец. учеб. заведений / Н. К. Коробейников, А. А. Михеев, И. Г. Николенко. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Высш. школа, 1989. – 384 с.
2. Спортивная физиология [Текст] / Под ред. Я. М. Коца. – М. : ФИС, 1996. – 240 с.
3. Физическая культура [Текст] / Под ред. Б. И. Загорского. – М. : Высш. шк., 2000. – 383 с.
4. Физическое воспитание студентов и учащихся [Текст] / Под ред. Н. Я. Петрова и др. – Мн. : Полымя, 1988. – 256 с.
5. Холодов, Ж. К. Теория и методика физического воспитания и спорта [Текст] / Ж. К. Холодов, В. С. Кузнецов. – М. : Академия, 2003. – 480 с.

Получено 31.01.2013

О. М. ВІЦЬКО, Л. М. ФІЛАТОВА
ЗНАЧЕННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ БАКАЛАВРІВ І СПЕЦІАЛІСТІВ
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

Здоров'я – основне багатство людини. Це особливо актуально у наш час, коли науковий і технічний прогрес рухається семимильними кроками. Особливо важливо це для випускників ВНЗ, які не приділяли належної уваги своїй фізичній формі. При влаштуванні на роботу багато працевдавців стали

звертати особливу увагу на фізичні кондиції своїх підлеглих, їм перестають бути потрібні фізично слабкі люди, а потрібен здоровий і міцний працівник.

ALEXANDER VITSKO, LIDA FILATOVA
A VALUE OF PHYSICAL CULTURE IS IN PROFESSIONAL ACTIVITY OF
BACHELORS AND SPECIALISTS

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

Health is the main wealth of a man. It is special topically in our time, when scientific and technical progress step this mile steps. This is especially important for the graduating students of institutions of higher learning, that did not spare due attention to the physical form. At starting work many employers began to watch out for physical standards of the inferiors, it is stopped them to be physical weak people, and a healthy and strong employee is needed.

health, physical culture, healthy way of life

– асистент кафедри фізичного виховання Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: зміцнення організму людини методом виховання фізичних якостей.

– старший викладач кафедри фізичного виховання Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: зміцнення організму людини методом виховання фізичних якостей.

– асистент кафедри физического воспитания Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: укрепление организма человека методом воспитания физических качеств.

– старший преподаватель кафедры физического воспитания Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: укрепление организма человека методом воспитания физических качеств.

Alexander Vitsko – assistant, Physical Education Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: strengthening of organism of man by the method of education of physical internals.

Lida Filatova – senior teacher, Physical Education Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: strengthening of organism of man by the method of education of physical internals.

94(477.6)

— «
» (1882–1906 .)

У статті підіймається проблема рецепції друкованого слова неписьменними селянами Наддніпрянської України у другій половині XIX ст. – на початку XX ст. На основі виявлених у матеріалах часопису «Кіевская старина» (1882–1906 рр.) свідчень сучасників вказуються особливості досвіду стикання з писемним словом та складання уявлень про книжний світ у неписьменних селян.

, , « »

Поширення селянського читання у Наддніпрянській Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. традиційно розглядається у колі питань, пов'язаних із розвитком системи шкільної та поза-шкільної освіти. При цьому обабіч залишається не менш важлива проблема рецепції друкованого слова неписьменними селянами, які, не вміючи читати, склали власні уявлення про книжний світ, мали власний досвід стикання з писемним словом. Своє висвітлення ця тематика знайшла на сторінках часопису «Кіевская старина» (далі – «КС»). В умовах заборони друку українською мовою це російськомовне видання (у 90-х рр. був отриманий дозвіл на вміщення окремих видів текстів українською мовою у російській транслітерації; саме ж слово «український» мало замінюватись на «малоросійський») стало визнаним органом українознавства зламу XIX–XX ст.

У розлогіій історіографії «КС» [1, 2] увага приділялася і проблемам освіти: висвітлювався педагогічний ракурс загальної характеристики поширення освітянських установ у часопису [3] та питання специфіки зображення освічених селян на його сторінках [4].

Цілями цієї розвідки є виявлення серед матеріалів «КС» публікацій з відомостями щодо рецепції друкованого слова неписьменним селянством та їх аналіз.

У «КС» немає жодної статті чи замітки, спеціально присвяченій проблемі взаємин неосвічених селян та писемного слова [3]. Утім ця тема побіжно представлена у текстах опублікованих у журналі спогадів, результатів історичних та етнографічних досліджень, поточних відомостей з політичного та культурного життя, художніх творів [6–17].

До 1860-х років у Російській імперії не існувало розгалуженої, а тим більш ефективної системи селянської освіти. Селяни Наддніпрянської України мали дуже обмежений доступ до її здобуття – через залишки шкільної мережі часів Гетьманщини; шкільні заклади, зорганізовані з ініціативи уряду чи землевласників; приватні уроки тощо. Книжне знання залишалось майже ексклюзивною принадою «освіченого товариства». За свідченнями, знайденими у «КС», сучасники відзначали, що це добре усвідомлювалось селянами, ставлення до друкованого слова у яких було оповите певним містичним ореолом, а саме писемне слово часто сприймалось не буквально (могло бути викривленим «панамі» у власних інтересах), а у межах усної традиції.

Посилаючись на Дж. К. Каротерса, канадський культуролог М. Мак-Люен вказує на властиве для безписемної культури уявлення про «владу» слів, коли головним органом сприйняття інформації є вухо, а реальність відноситься не до побаченого, а до почутого [18]. Сенс писаних текстів для неписьменних українських селян визначався не через те, що там було написано. Вони *вірили* у те, що там мало бути (тут і далі курс наш. – В. В.): їхня «правда» [19] була значно вагомішою. Розповсюджені чутки здавались правдивішими за прочитане. Матеріали «КС» свідчать, що найбільш опукло це проявлялося під час громадських заворушень.

© В. О. Волошенко, 2013

В. Сікорський, згадуючи про події «Київської козаччини» 1855 р. у с. Малій Березні, де він до того був священиком 20 років, описував дивну, на його погляд, поведінку селянства: кріпаки цього та навколишніх сіл були збурені і тим, що присягати на вірність імператору Олександру II мали тільки особи «вільних станів», і тим, що «попи» нібито «морочили» їх і *не вірно* читали надіслані папери, в яких *мало бути* оголошене ним новим царем «добро» (очікувана свобода від панщини). Самого В. Сікорського селяни, арештувавши, відпустили тільки для відправлення служби на Пасху, а відразу після священнодійства почали катувати: морили голодом і безсонницею, водили по колючках, тримали у крижаній воді, насміхались, лаялись, благали: «Оголосите нам наше добро, і ми вам спасибі скажемо, будемо працювати, будемо вам слухняні, а не захочете зробити нам добро, то ми вас змусимо й додому не відпустимо». Уявлення про «правду» виявлялись значно сильнішими релігійних приписів. У деяких селах священики «читали» те, що від них прагнули, що ставало зайвим аргументом для мучителів: «Де тільки священики добрі, там вже люди стали вільні, а тебе пани закупили, ти й віддав всіх до неволі. Ти є царський брехун (тобто брешеш ім'ям Царя, перекручуєш, приховуєш його слова), – наш ворог і неприятель». Після придушення повстання В. Сікорський переїхав до іншого села [6].

Особливості сприйняття неписьменними селянами змісту призначених для них документів яскраво проявилися у 1861 р. Складний текст «Положення» про скасування кріпацтва потребував не просто вміння читати, а й розуміти його зміст, але необхідних роз'яснень на місцях не вистачало. За свідченням етнографа П. Єфименка, селяни, які вважали цей текст «священним», не довіряли жодним тлумаченням, не бажали скорятися поміщикам та новим властям. Поширення «шкідливих або загрозливих чуток» принесло велику шкоду там, де їх не спростовували мирові посередники – селяни навіть відмовлялися від частини належної їм за законом землі. Якщо у 1861 р. у місцевій пресі з'явилася тільки одна стаття про подібні непорозуміння, то у 1862 р. – вже чимало. Так, у 1862 р. у Старобільському земському суді розглядалась справа 60-річного неписьменного Артема Стародубцева, який переконував селян, «щоб вони не приступали до згоди з власниками на складання уставних грамот, а очікували б часу, коли надійде повеління винищувати всіх взагалі панів, і що після того всі землі мають поступити до них». Характерно, що під час суду селяни ухилялися від свідчень проти арештованого, й у 1864 р. справу закрили. На думку П. Єфименка, в основі чуток лежало уявлення, що земля є власністю селян: «Ми панські, а земля наша». Розрив між мареннями про бажаний зміст документа і його тлумаченнями, ймовірно, був настільки великим, що селяни дуже боялися підписувати документи (за однією з чуток, мав вийти ще один маніфест – на безкоштовне отримання землі, а той, хто підпише уставну грамоту, позбавить себе «права на дарову землю»). Науковець зазначав, що «селяни завжди більше довіряють *словам* осіб зі свого середовища (...) й рідко приймають поради та вказівки інтелігентних осіб» й пояснював причину появи чуток, у дусі свого часу, «повальним невіглаством селян» [7].

Цікаві свідчення про недовіру селян до представників вищих прошарків та їхнє бажання отримувати з книжок тільки ту інформацію, яка узгоджувалася з уявленнями звичного для них світу усного слова, залишив і громадivecь Б. Познанський, який після закінчення університету з власної ініціативи поїхав навчати селян грамоті, потрапивши до «глухого села подніпровської України, в якому ще жила пам'ять про гайдамаччину» і де було тільки двоє дорослих письменних селян. Бажаючих навчатись не бракувало – всі хотіли самі прочитати і зрозуміти «Положення». Більшість після кількох спроб відсторонилися від «незрозумілої грамоти». Але сам процес читання для селян вочевидь пов'язувався із чимось містичним, адже вони приходили до свого вчителя за тлумаченням навіть «таємничо» по ночам, а сільські грамотії перевіряли, чи правильно він читає. Б. Познанський писав: «Лише б прочитати точно, без утаювання, написане, а зрозуміти зрозуміємо ці царські папери, думав мужик, не здогадуючись про всі хитросплетіння цього нового ладу життя. При цьому ж уявлялося, що *істинний смисл написаного повністю відповідає ідеалу, створеному у його розумінні*» [8].

Селянські ідеали і припущення, що лежали в основі рецепції писемного слова, ставали предметом щирого здивування для освічених сучасників з «вищих кіл», а іноді й використовувалися ними. З. Неборовський у спогадах про перебування на Правобережжі відразу після польського повстання 1863 р. згадував курйози, пов'язані з селянською реакцією на друковані матеріали. Тоді в кожному селі стояла стража з місцевих селян, яким було велено нікого не пропускати без документів з печаткою. Один польський поміщик, якому треба було терміново виїхати, замість паспорту взяв старі афіші Варшавського цирку з зображеною на них четвіркою коней й велів для себе запрягти четвірку (дотепник мабуть мав певні уявлення про особливості селянського бачення смислу написаного у документах). У першому ж селищі протягнув стражі цей «паспорт», все ж боячись наслідків, але здивувався, коли

селяни прийшли у захоплення від цього наочного документа: «Оце паспорт настоящій (тут і далі у передачі селянських висловлювань збережено авторську стилістику, – В. В.), дивись! І тут четверо коней і два сидить, і у пана теж саме; оттакі би всім видавали паспорти, то не було би замороки». І поміщика вільно пропустили. В іншому випадку з двох супутників одного затримали й повезли до місцевого батюшки читати паспорт, а іншого, без жодних документів, пропустили: «Бо у його нема чого читать, то нехай собі їде з Богом» [9].

Згідно з чисельними публікаціями у «КС» на освітянську тематику, на зламі XIX–XX ст. завдяки зусиллям уряду, громадських інституцій та окремих осіб можна було констатувати певні успіхи шкільної та позашкільної освіти народу (зокрема й завдяки влаштуванню бібліотек, читалень, розповсюдженню «загальнокорисних книг»), хоча питання подолання «народної темноти» було далеким від вирішення й повсякчасно викликало занепокоєння.

Зі збільшенням лав писемних селян ставлення до освіченості потроху змінювалося й у їхніх односельців. У навчанні грамоті вбачали практичну користь. На переконання Б. Познанського для села вже у 1861 р. грамотність стала необхідністю: «Життя села, що знало досі тільки вотчинну владу панів та економів, раптово стали втискувати до меж письменних регламентацій. (...) Мужики хотілося прозріти у цьому новому для нього світі писемності». Не дивно, що «мужики» насамперед хотіли віддати у «науку» своїх дітей [8]. З'явилось розуміння, що освіченість уможливила просування соціальною драбиною. Володіння друкованим словом, як і раніше, сприймалось як ознака належності до «вищих кіл», але тепер ця істина набувала для селян позитивного значення. Б. Познанський відзначав, що з часом грамотність на селі призвела до «свого роду сільського кар'єризму». Дописувачі «КС», піклуючись про поширення української освіти, дуже несхвально оцінювали цю тенденцію, адже такого роду селяни-грамотії вмонтовувались у російську владну систему, набували російської ідентичності, втрачали зв'язок із селянським середовищем. Критично зображувалися їх намагання «вилізти у пани», відрізнитися від «мужиків» – «настоящей необразованной животной»; «грамотні селянські синки, продукт сучасної школи» протиставлялися «безграмотним батькам, що чесно живуть традиціями та звичаями завітної старовини». Віталось використання селянами знань для суспільних інтересів [10, 11]. П. Майорський в оповіданні «До науки» зобразив ситуацію в одному з хуторів, в якому було тільки два-три грамотії, та й ті – «не шкідливі», а школи сприймалися хуторянами як «панські примхи»: «Воно звісно, гарно навчитися на попа, або на дяка, або хоч на писаря... але всім же не протовпитися в писарі, та в дяки – треба комусь і хліб робить». Героєм оповідання є неписьменний дід, який понад усе прагне вивчити свого онука, бо переконаний, що «тільки вчені люде – люде, а не вчений чоловік – та ж самісінька тваряка» [12].

Змінювані умови життя трансформували досвід стикання неписьменних сільських мешканців із друкованим словом та книжним знанням. Модернізаційні процеси входили до життя селянства із появою залізниць, збільшенням контактів з містом, підпорядкуванням централізованій адміністративній системі, проходженням армійської служби, поширенням освіти. Друкована продукція доходила до сіл багатьма шляхами й була геть різною за змістом, що не завжди відповідало очікуванням українських інтелектуалів, згрупованих навколо «КС». Так, невтішних оцінок дістав «літературний багаж», знайдений в одному з сіл: переважали видання релігійного характеру та лубочна література, з українських книжок «найбільше пощастило» «Наймичці» та «Кайдашевій сім'ї» завдяки їх дешевій ціні; все інше, крім підручників, було віднесено до категорії «сміття» [13].

На початку XX ст. у неписьменних селян Наддніпрянської України з'являється більше можливостей почути друковане слово – тепер не тільки з церковного амвону, а й на спеціально чи стихійно організованих читаннях. Потроху призвичаювались й до складних іноземних термінів. Статистик, громадівець О. Русов на виставах «Наталки-Полтавки» спостеріг відмінності сприйняття вигляду та мови Возного глядачами з «освічених кіл» та з «простонароддя». Першим видавалося смішним все, включно з високопарною мовою Возного. Глядачі ж з простонароддя сміялися тільки над кривляннями героя. Мова ж не здавалася їм смішною – вони не знали історії її розвитку й не уловлювали умовностей змін у книжній мові. То й говорили на Возного: «Це, мабуть, якийсь німець». Його мова їх вражала, але смішного у ній було стільки ж, як у церковній проповіді або у зрідка чутих газетних виразах – «конверсія, інституція, конституція, ліквідація тощо» [14].

Безумовно, не можна перебільшувати ані розмірів поширення книжного знання, ані його впливу на українське селянство Наддніпрянської України. Сприйняття друкованого слова й надалі відбувалось у межах світу усної культури. Як і раніше, багато значили чутки і перекази, зберігалася цікавість до всього магічного та чудесного, чим добре користувалися видавці лубочної книги. Той же П. Майорський з невдоволенням описав смаки неписьменних мешканців змальованого в його оповіданні

хутору: маленький Левко, який освоював грамоту, для баб читав сонники та «святки», а мужиків розважав читанням віршиків з смішними для них російськими словами. У хуторі існували й свої перекази про чудодійні властивості окремих книг. Вважалося, що Біблію читати небезпечно, бо «можна дочитатись до того, що зайти голосвіта», але той, хто все ж зможе дочитати її до кінця, «присвячується, бо побачить в її все, що в світі». Крім Біблії, нібито існувала ще одна важлива книга – бібліотека: «тільки прочитавши бібліотеку, можна напевне сподіватись царства небесного». Цей художній опис підтверджується й іншими спостереженнями про те, що писемне слово в уяві селян іноді набувало містичного значення. Так, списки апокрифу «Сон Богородиці» використовували при лікуванні та як охоронний домашній талісман для попередження різного роду нещасть. В. Маркович описав, як елементи книжного знання вводилися до традиційних знахарських лікувальних практик – змінювалась «професійна» мова, використовувались описані в книжках трави, речовини та мінеральні засоби, у т. ч. й куплені в аптеках [15, 16]. Навіть саме усвідомлення зростання ролі й місця книжок у житті селян закріплювалося за допомогою традиційних методів. Фіксувалися випадки, коли при народженні хлопчика, під час обряду «зливки» породіллі, «бабка» клала на підлогу сокиру та книгу, приговорюючи: «Щоб дрова рубав та книжку читав» [17].

Отже, матеріали «КС» засвідчують, що рецепція друкованого слова неписьменними селянами Наддніпрянщини, зазнаючи змін в умовах модернізаційних процесів, залишалась підпорядкованою традиції усної культури. У перспективі отримані дані можуть бути перевірені та доповнені на основі іншого кола джерел.

1. Палієнко, М. Г. «Кієвская старина» у громадському та науковому житті України (кінець XIX – початок XX ст.) [Текст] / М. Г. Палієнко. – К. : Темпора, 2005. – 384 с.
2. Тиховліс, І. О. До історіографії часопису «Кієвская старина» [Текст] / І. О. Тиховліс // Вісник Дніпропетровського університету. Історія та археологія. – 2008. – № 16. – С. 220–223.
3. Побірченко, Н. С. Проблема освіти на сторінках журналу «Кієвская старина» (1882–1906) [Текст] / Н. С. Побірченко. – К. : Науковий світ, 2000. – 91 с.
4. Волошенко, В. О. Образ освіченого селянина у репрезентації часопису «Кієвская старина» [Текст] / В. О. Волошенко // Питання аграрної історії України та Росії : Матеріали дев'ятих наукових читань, присвячених пам'яті Д. П. Пойди : зб. наук. пр. / Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара, Каф. рос. історії ; [редкол.: В. В. Іваненко (відп. ред.) та ін.]. – Д. : ПФ Стандарт-Сервіс, 2012. – С. 96–103.
5. Палієнко, М. Г. «Кієвская старина» (1882–1906). Хронологічний покажчик змісту журналу [Текст] / М. Г. Палієнко. – К. : Темпора, 2005. – 480 с.
6. Сикорский, В. Из воспоминаний потерпевшего во время крестьянских волнений 1855 г. [Текст] / В. Сикорский // Киевская старина. – 1882. – Т. 2. – С. 88–105.
7. П. Е. [Єфименко, П.]. Из эпохи крестьянской реформы на юге России (Народные слухи и толки о воле и земле) [Текст] / П. Єфименко // Киевская старина. – 1886. – Т. 14. – С. 92–108.
8. П-ский Борис. [Познанский, Б.]. Воспоминание из недалекого прошлого (О школе и грамотности в Киевской губернии) [Текст] / Б. Познанский // Киевская старина. – 1885. – Т. 11, № 2. – С. 241–250.
9. Неборовский, З. Несколько страничек из моих воспоминаний [Текст] / З. Неборовский // Киевская старина. – 1894. – Т. 46. – С. 46–51.
10. Гринченко, Б. Серед темної ночі [Текст] / Б. Гринченко // Киевская старина. – 1901. – Т. 73. – С. 234–244.
11. Український театр [Текст] / отредактировано автором // Киевская старина. – 1903. – Т. 83. – С. 20–21.
12. Майорський, П. До науки [Текст] / П. Майорський // Киевская старина. – 1904. – Т. 86. – С. 293–99.
13. Что читает деревня? [Текст] / отредактировано автором // Киевская старина. – 1901. – Т. 73. – С. 157–158.
14. Русов, А. Какаья роль Возного в «Наталке-Полтавке»? [Текст] / А. Русов // Киевская старина. – 1904. – Т. 84. – С. 58–59.
15. Сумцов, Н. Ф. Культурные переживания [Текст] / Н. Ф. Сумцов // Киевская старина. – 1889. – Т. 25. – С. 499–505.
16. Маркович, В. В. Знахарки нового типа [Текст] / В. В. Маркович // Киевская старина. – 1891. – Т. 34. – С. 414–422.
17. Малинка, А. Родыны и хрестыны [Текст] / А. Малинка // Киевская старина. – 1898. – Т. 61. – С. 254–286.
18. Мак-Люэн, М. Галактика Гуттенберга: Сотворение человека печатной культуры [Текст] / М. Мак-Люэн. – К. : Ника-Центр, 2004. – 432 с.
19. Мирошниченко, П. Я. Культура русского и украинского крестьянства конца эпохи феодализма (1760–1861 гг.) [Текст] : Учеб. пособие / П. Я. Мирошниченко. – Донецк : ДонГИИ, 1999. – 244 с.

Отримано 05.02.2013

В. А. ВОЛОШЕНКО
РЕЦЕПЦИЯ ПЕЧАТНОГО СЛОВА НЕГРАМОТНЫМИ КРЕСТЬЯНАМИ В
СВИДЕТЕЛЬСТВАХ СОВРЕМЕННОКОВ – АВТОРОВ МАТЕРИАЛОВ
«КИЕВСКОЙ СТАРИНЫ» (1882–1906 ГГ.)

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

В статье поднимается проблема рецепции печатного слова неграмотными крестьянами Надднепрянской Украины во второй половине XIX ст. – в начале XX ст. На основе выявленных в материалах журнала «Киевская старина» (1882–1906 гг.) свидетельств современников указываются особенности опыта соприкосновения с письменным словом и складывания представлений о книжном мире у неграмотных крестьян.

, , « »

VICTORIA VOLOSHENKO
RECEPTION OF THE PRINTED WORD BY THE ILLITERATE PEASANTS IN
EVIDENCES OF THE CONTEMPORARIES – THE AUTHORS OF THE
ARTICLES IN «KYIVAN ANTIQUITY» (1882–1906)

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The article reveals the problem of reception of the printed word by the illiterate peasants in Dnieper Ukraine in the second half of the XIX – early XX centuries. Based on the contemporaries' evidences found in the articles of the magazine «Kyivan Antiquity» (1882–1906) the author depicts the particular features of the experience in contact with the printed word and formation of ideas about the world of books in minds of the illiterate peasants.

the printed word, illiterate peasants, magazine «Kyivs'ka Staryna»

– к. і. н., доцент кафедри історії і філософії Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: культурна історія, українське селянство у суспільній думці наприкінці XIX – на початку XX ст.

– к. и. н., доцент кафедры истории и философии Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: культурная история, украинское крестьянство в общественной мысли конца XIX – начала XX вв.

Victoria Voloshenko – PhD in history, Associate Professor, History and Philosophy Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: cultural history, the Ukrainian peasantry in social thought of the end of XIX – beginning of XX centuries.

796.012.412.5

В статье обобщаются сведения и методические рекомендации для студентов по организации и проведению самостоятельных занятий по оздоровительному бегу. Большое внимание уделяется вопросам планирования занятий, педагогического контроля и управления процессом подготовки, позволяющим вывести показатели функциональной готовности на качественно новый высокий уровень.

Клубы любителей бега – массовые общественные организации спорткомитетов и ведомственных физкультурных коллективов. Их главная задача – вовлечение в регулярные занятия оздоровительным бегом и ходьбой широких слоев населения всех возрастов, укрепление здоровья людей, организация активного отдыха и досуга трудящихся, пропаганда среди населения физической культуры.

Клубы любителей бега создаются в коллективах физической культуры, предприятий, учреждений, учебных заведений, они функционируют при спортивных сооружениях, в парках культуры и отдыха, при ЖЭКах, домоуправлениях, располагающих условиями для проведения постоянной физкультурно-оздоровительной работы. Членом КЛБ может стать каждый желающий заниматься оздоровительным бегом и ходьбой, допущенный врачом по состоянию здоровья к занятиям.

Основная задача – укрепление собственного здоровья. Исходя из возрастных и функциональных данных, каждому члену клуба необходимо иметь индивидуальный подход к организации оздоровительного бега – его дозировке, методике, времени проведения занятий. Дело в том, что в отличие от групп здоровья и общефизической подготовки члены КЛБ занимаются самостоятельно и в этих условиях самоконтролю, четкому выполнению заданий, составленных по индивидуальным планам специалистами, придается особое значение.

Начинать занятия бегом никогда не поздно и важно перебороть себя, чтобы без стеснения выйти на улицу в спортивной форме и приобщиться к простейшему оздоровительному виду физкультуры – бегу трусцой. Причем, порой, бывает так: какая-то модная кампания с шумом увлекает многих ее приверженцев, но вот проходит «бум», и к бывшей моде «остывают». С оздоровительным бегом подобного быть не должно. Это отнюдь не дань моде. Здесь важно начать и упорно заниматься, постепенно наращивая нагрузки и закаляя свой организм. Сегодня ученые пришли к единодушному выводу: наиболее благоприятны для организма длительные пробежки, участие в марафонских состязаниях. И, конечно же, если человек занимался бегом три – четыре месяца, а затем бросил тренировки, то он сделал только хуже своему организму, который уже привык к нагрузкам и требует их постоянно.

Вторая не менее важная задача членов КЛБ – популяризация оздоровительного бега. И этому должны способствовать массовые пробеги, участие членов клуба любителей бега в самих популярных легкоатлетических соревнованиях, марафонах.

Общие сведения об оздоровительном беге.

Массовое увлечение бегом – одна из примечательных черт нашего времени. То, что какие-нибудь 30 лет назад просто не могло прийти в голову солидному человеку – бегать по улице – стало теперь

чуть ли не нормой, признаком культуры. Еще недавно вид бегущих пожилых людей шокировал окружающих, теперь на них смотрят с почтением, а иногда и с завистью.

Бегают во всем мире. В Финляндии около 15 процентов населения регулярно занимается бегом, предпочитая длинные дистанции. В Швеции целые кварталы семьями выходят на специально проложенные трассы для бега. В США официально зарегистрировано около 25 миллионов регулярно занимающихся оздоровительным бегом, а по неофициальным данным – около 40 миллионов.

В последнее время все большей популярностью пользуется оздоровительный бег. Он применяется в фитнес-центрах, SPA-салонах, центрах занятий оздоровительной физкультурой и других лечебных учреждениях по всему миру.

Оздоровительный бег является наиболее простым и доступным (в техническом отношении) видом циклических упражнений, а потому и самым массовым. По самым скромным подсчетам, бег в качестве оздоровительного средства используют более 100 млн людей среднего и пожилого возраста нашей планеты.

Для увеличения мотивации занятий оздоровительным бегом необходимо глубже осознать психологию бегающего человека и мотивы, которые им руководят.

Ученые выделяют следующие основные мотивации к занятиям оздоровительным бегом: укрепление здоровья и профилактика заболеваний; повышение работоспособности; удовольствие от самого процесса бега; стремление улучшить свои результаты в беге (спортивная мотивация); следование моде на бег (эстетическая мотивация); стремление к общению; стремление познать свой организм, свои возможности; мотивация творчества, мотивация воспитания и укрепления семьи; «семейный» бег; случайные мотивации. Однако наиболее сильным стимулом для занятий является именно удовольствие, огромное чувство радости, которое приносит бег.

Положительные эффекты оздоровительного бега.

Техника оздоровительного бега настолько проста, что не требует специального обучения, а его влияние на человеческий организм чрезвычайно велико. Однако при оценке эффективности его воздействия следует выделить два наиболее важных направления: общий и специальный эффект.

Общее влияние бега на организм связано с изменениями функционального состояния ЦНС, компенсацией недостающих энергозатрат, функциональными сдвигами в системе кровообращения и снижением заболеваемости.

Тренировка в беге на выносливость является незаменимым средством разрядки и нейтрализации отрицательных эмоций, которые вызывают хроническое нервное перенапряжение. Эти же факторы значительно повышают риск миокарда в результате избыточного поступления в кровь гормонов надпочечников – адреналина и норадреналина.

Оздоровительный бег (в оптимальной дозировке) в сочетании с водными процедурами является лучшим средством борьбы с неврастенией и бессонницей – болезнями, вызванными нервным перенапряжением, избытком поступающей информации. В результате снимается нервное напряжение, улучшается сон и самочувствие, повышается работоспособность. Особенно полезен в этом отношении вечерний бег, который снимает отрицательные эмоции, накопленные за день, и «сжигает» избыток адреналина, выделяемого в результате стрессов. Таким образом, бег является лучшим природным транквилизатором – более действенным, чем лекарственные препараты.

Успокаивающее влияние бега усиливается действием гормонов гипофиза (эндорфинов), которые выделяются в кровь при работе на выносливость. При интенсивной тренировке их содержание в крови возрастает в 5 раз по сравнению с уровнем покоя и удерживается в повышенной концентрации в течение нескольких часов. Эндорфины вызывают состояние своеобразной эйфории, ощущение беспричинной радости, физического и психического благополучия, подавляют чувство голода и боли, в результате чего резко улучшается настроение. Психиатры широко используют циклические упражнения при лечении депрессивных состояний – независимо от их причины. Согласно данным К. Купера, полученным в Далласском центре аэробики, большинство людей, пробегающих за тренировку 5 км, испытывают состояние эйфории во время и после окончания физической нагрузки, что является ведущей мотивацией для занятий оздоровительным бегом.

В результате такого многообразного влияния бега на центральную нервную систему при регулярных многолетних занятиях изменяется и тип личности бегуна, его психический статус. Психологи считают, что любители оздоровительного бега становятся более общительными, контактными, доброжелательными, имеют более высокую самооценку и уверенность в своих силах и возможностях. Конфликтные ситуации у бегунов возникают значительно реже и воспринимаются намного спокойнее; психологический стресс или вообще не развивается, или же вовремя нейтрализуется, что является лучшим средством профилактики инфаркта миокарда.

В результате более полноценного отдыха центральной нервной системы повышается не только физическая, но и умственная работоспособность, творческие возможности человека.

Многие ученые отмечают повышение творческой активности и плодотворности научных исследований после начала занятий оздоровительным бегом (даже в пожилом возрасте).

Занятия оздоровительным бегом оказывают существенное положительное влияние на систему кровообращения и иммунитет. При обследовании 230 мужчин и женщин, занимающихся оздоровительным бегом, установлено достоверное увеличение содержания в крови эритроцитов, гемоглобина и лимфоцитов, вследствие чего повышается кислородная емкость крови, ее защитные свойства, что способствует снижению заболеваемости.

Для сдерживания естественного старения клеток организма необходимо занятие спортом. Бег способствует встряске организма, во время бега разрываются связи между молекулами, что не дает им сжиматься и терять воду. При беге каждый шаг сопровождается естественной встряской. В то же время встряска является хорошей естественной стимуляцией для всего организма. Поэтому, если бег вам не доступен, то прыжки на месте в какой-то мере могут его заменить.

Во время бега нагрузка на сердце уменьшается благодаря ритмичному и последовательному сокращению мышц голени и бедра помогает выталкивать кровь из вен нижних конечностей вверх к сердцу.

Таким образом, положительные изменения в результате занятий оздоровительным бегом способствуют укреплению здоровья и повышению сопротивляемости организма действию неблагоприятных факторов внешней среды.

Техника оздоровительного бега.

Правильная, соответствующая законам биомеханики техника бега, которая доставляет эстетическое наслаждение, – вот средство от перегрузок. Легкости, воздушности бега достичь непросто. Этому нужно учиться. Как и в ходьбе, величина перегрузок прежде всего зависит от величины вертикальных перемещений тела бегуна, но при беге роль этого фактора возрастает. Известно, что при беге имеется фаза полета, когда контакт с опорой отсутствует. Задача бегуна – свести к минимуму волнообразные колебания тела.

Сотрясения в связи с боковыми колебаниями тела возникают при слишком широкой постановке стоп. Нерационально также ставить стопы по одной линии. При правильной постановке стоп внутренние края следов оказываются на одной прямой линии. Относительно этой линии стопы должны быть незначительно расставлены носками наружу, чтобы отталкивания приходились преимущественно на большой палец – самый сильный.

Бегуны знают, какое большое значение имеет постановка стопы с пятки. Это совсем не значит, что бегун топает пятками, просто пятка первой касается грунта, а носок в этот момент находится чуть-чуть выше. Уже в следующей фазе носок мягко опускается на землю. Несмотря на все старания, этот способ не обеспечивает существенного снижения сотрясений и шадящего режима бега. Амортизация осуществляется здесь преимущественно коленным суставом, где возможны перегрузки от сотрясений суставного характера. Однако именно с этого способа постановки стопы должно начинаться приобщение к бегу. Для слабоподготовленных людей с неудовлетворительным состоянием здоровья этот способ довольно долго может оставаться единственно возможным, т. к. другие требуют более или менее хорошей спортивной формы.

Постановка стопы с носка.

Принятый спортсменами способ, обеспечивающий амортизационную плавную загрузку ноги. Такой бег не должен быть «деревянным», «гарцующим». В момент постановки стопы пятка чуть-чуть приподнята над грунтом и без промедления, мягко опускается на него. Однако во время опоры о грунт давление на переднюю часть стопы остается заметно большим, чем на заднюю. Способ требует хорошей предварительной подготовки и поэтому редко может быть рекомендован при занятиях оздоровительным бегом. Главное – постепенная равномерная загрузка стопы.

Постановка стопы сразу на всю плоскость. Этот способ характерен для бега весьма среднеподготовленных людей. Он возник стихийно и хотя не столь эффективен, как носковый, но зато более рационален, чем пяточный. В оздоровительном беге в зависимости от индивидуальных особенностей, степени тренированности, утомления, самочувствия перед пробежкой, качества обуви и покрытия не только можно, но и нужно переходить по мере надобности с одного способа бега на другой. Это особенно важно при утомлении мышц голени, области стопы или голеностопного сустава.

Попробуйте в этих случаях изменить постановку стопы, и неприятные ощущения почти наверняка исчезнут, появится своеобразный отдых на бегу. Запомните также, что при беге по неровной и каменистой поверхности, особенно в сумерки, носковый способ более опасен и грозит подвывихом стопы.

Избегайте натекания на выставленную вперед ногу. Для этого постепенно разгибайте и опускайте голень. Бегун мягко, не тормозя движения, как бы накатывается на ногу. Один шаг сменяется другим без видимой границы, одна фаза слитно переходит в другую. Хороший бегун именно «катится» по трассе.

Самая грубая ошибка – вынесение ноги вперед в сочетании с ранним разгибанием голени. Стопа в момент приземления быстро движется вперед относительно земли. Скорость бега затормаживается, и практически вся масса тела «обрушивается» на суставы позвоночника и другие суставы. Больше всего страдает коленный, но достается и всем остальным. Через жесткую систему рычагов удар передается на позвоночник, на голову.

Длина шага.

Очень важно выбрать для себя оптимальную длину шага. Стремление до предела удлинить шаг приводит к нарушениям плавного бега, способствует «натеканию» на ногу, требует большой затраты сил и резко увеличивает нагрузку на позвоночник. Частый, семенящий бег не дает должного оздоровительного эффекта для мышц и суставов: мышцы сокращаются незначительно, а суставы в основном обеспечивают лишь передачу опорных и толчковых усилий. При таком беге преобладают статические нагрузки. Может быть, именно поэтому бегуны трусцой иногда жалуются на «забитость стоп».

У многих из них обнаружено плохое кровообращение в ногах. Конечно, при таких явлениях лучше все-таки бегать, чем не бегать, однако максимум оздоровительного эффекта и минимум «ортопедических» нарушений обеспечивает технически рациональный бег.

Длина шага зависит от роста и длины ног, веса, уровня тренированности, способа постановки стопы и скорости бега. Точные данные здесь дать затруднительно, поэтому приведем сугубо ориентировочный пример. У неплохо тренированных мужчин ростом 175 см средняя длина шага (расстояние от пятки одной ноги до носка другой) в 30-минутном равномерном беге колеблется в пределах 110–130 см.

Главным же показателем оптимальной длины шага должны служить непринужденность, удобство выполнения всех движений и плавный ритм бега.

Осанка бегуна.

Основное требование – вертикальное положение туловища. Излишний наклон вперед увеличивает опасность «натекания» на ногу при постановке стопы. Отклонение туловища назад приводит к чрезмерному подъему бедра и делает бег напряженным, «гарцующим», при этом голова, как правило, несколько запрокидывается назад. Не сутультесь, избегайте бокового раскачивания, скручивания туловища.

Бег под гору.

В этом случае скорость возрастает сама собой. Неизбежно натекание на ногу, удары и сотрясения ощущаются во всех звеньях тела. Именно поэтому бегуны впервые обнаруживают боль в суставах как раз при беге под гору. Болевые ощущения появляются чаще всего в области колена. При беге старайтесь ставить стопу с пятки, укоротить шаг и снизить скорость бега. При необходимости на спуске вообще перейдите на ходьбу.

Обучение правильной технике бега позволит избежать перегрузки позвоночника и суставов. Хорошая техника повышает эффективность (скорость, экономичность) бега примерно на – 15 %. Существует и другая точка зрения на роль техники при оздоровительном беге. Главная его задача – компенсировать гиподинамию, дать организму необходимую работу.

Рациональная же техника, наоборот, облегчает ее, и, следовательно, учиться правильной технике бега как бы не имеет смысла. Однако позвоночник человека, пренебрегающего правильной техникой оздоровительного бега, очень быстро заставит вспомнить о ней.

Конечно, для этого требуется специально разработанный режим тренировки, дополненный рациональным питанием и соблюдением общего режима. И еще требуется время, ибо положительные изменения, как правило, наступают не сразу.

Это естественно, поскольку патологические процессы в опорных тканях формируются иногда в течение десятилетия. Для их остановки требуется также немало времени. Поэтому, приступая к лечению позвоночника, в данном случае остеохондроза, бегом, необходимо запастись терпением и упорством.

Тренировка бегуна должна состоять из следующих частей:

1. Легкого бега или бега, чередующегося с быстрой ходьбой, до общего разогревания.
2. Гимнастики с всесторонней проработкой всех главных суставов упражнениями на гибкость.
3. Силовых упражнений (5–6) для мышц рук, туловища и ног.
4. Упражнений (2–3) на расслабление и растягивание мышц.
5. Собственно беговой тренировки.
6. Упражнений (5–6) на расслабление и легкое растягивание мышц.

Практика оздоровительного бега.

При начале беговых тренировок следует помнить и соблюдать следующие правила:

- перед тренировкой тщательно проверьте исправность своей обуви;
- на ноги следует надевать толстые носки из смеси шерсти и хлопка;
- нагрузка должна нарастать постепенно;
- бегать следует не реже 3-х раз в неделю и не меньше 20 мин;
- не следует увеличивать скорость бега;
- постоянно следует укреплять мышцы свода ступней, чтобы избежать развития плоскостопия;
- наибольший тренировочный эффект достигается тогда, когда скорость бега приближается к 1 часу;
- следует следить за частотой пульса – она не должна быть больше, чем 180 ударов в мин минус ваш возраст.

При занятии бегом, прежде всего, необходимо расслабиться, бегать так, чтобы расходовать как можно меньше сил, легко, неторопливо, мягко, чтобы бег доставлял удовольствие. Шаги должны быть мелкими. Дышать желательно через нос, а выдыхать через рот. Как и при выполнении релаксации, время от времени можно делать небольшие паузы и восстанавливать дыхание. Стараться ни о чем не думать и концентрировать внимание.

Для развития специальной выносливости чаще всего используется «бой с тенью» и упражнения на снарядах: выполнение 5–6 серий по 20–30 сек интенсивной работы в чередовании с работой малой интенсивности в течение 1–3 мин. С ростом тренированности продолжительность восстановительной работы можно сокращать к концу серии. После такой серии требуется отдых до 10 мин, во время которого выполняются дыхательные упражнения и упражнения на расслабление и гибкость.

Можно использовать прыжковые упражнения (например, прыжки через скакалку): 10–15 сек интенсивной работы повторить 5–6 раз через 1,5–2,0 мин работы малой интенсивности.

Начинать занятия следует с разминки, которая может проводиться дома или на улице. Разминка занимает 5–6 мин и состоит из следующих упражнений: круговые движения руками, туловищем, тазом, наклоны вперед и в стороны, махи ногами, приседания, подъемы на носки. Затем 2–3 мин ускоренной ходьбы и можно переходить на бег.

На первом занятии достаточно 10 минут бега. Если не получается сразу пробежать 10 мин, а приходится чередовать бег с ходьбой, то первым рубежом будет именно 10 мин непрерывного бега.

Затем следует, добавляя каждую неделю по 1–3 мин (в зависимости от самочувствия), довести время бега до 50–60 мин.

После окончания бега обязательно следует пройти 2–3 мин быстрым шагом и желательно проделать несколько гимнастических упражнений.

После тренировки следует принять сначала теплый, а затем контрастный душ.

Бегать можно в любое время, когда вам более удобно. Следует только помнить, что между беговой тренировкой и приемом пищи должен быть перерыв не менее 30 мин.

Тренироваться можно и нужно круглый год. Если температура воздуха ниже минус 15 градусов, то дистанцию можно несколько сократить, а если ниже минус 20 градусов, то лучше отменить тренировку. Хотя это не обязательно.

В современном мире бег является одним из важнейших средств укрепления здоровья. Многие эффекты бега положительно влияют на физическое и психологическое состояние здоровья человека.

Оздоровительный бег в умеренных дозах – отличное средство, укрепляющее здоровье человека, при беге увеличивается количество эритроцитов в крови; бег способствует похуданию, сжигая жир; бег уменьшает количество избыточного адреналина в крови, делая тем самым человека более спокойным.

Бег – целительное средство не только при заболеваниях сердечнососудистой, дыхательной и других систем организма. Биохимической основой такого исцеления позвоночника является абсцесс и

местное усиление обмена веществ. При этом нормализуется баланс продуктов обмена. Важен и принцип избирательного сжигания излишков. В межпозвоночных дисках избирательное сжигание происходит на краях суставных поверхностей. Динамика кислотно-щелочных соотношений при этом может замедлить и остановить процесс отложения солей.

Таким образом, положительные изменения в результате занятий оздоровительным бегом способствуют укреплению здоровья и повышению сопротивляемости организма действию неблагоприятных факторов внешней среды. Занятия оздоровительным бегом оказывают существенное положительное влияние на систему кровообращения и иммунитет.

Однако бег может приносить пользу лишь при соблюдении двух условий – правильной техники бега и постоянной практике бега.

Перед началом занятия бегом необходимо выбрать хорошую обувь, в которой ноге удобно, но в которой она одновременно будет мало потеть (для профилактики грибковых заболеваний). Перед занятием бегом делается тренировка на разминку основных мышц тела. После окончания занятий рекомендуется принять душ.

Бегом необходимо заниматься регулярно, не менее трёх раз в неделю, вне зависимости от погоды и не менее 20 минут. Новичкам можно заниматься реже и меньше, но не реже одного раза в неделю, постепенно наращивая темп.

1. Максименко, А. М. Основы теории и методики физической культуры [Текст] / А. М. Максименко. – М. : Просвещение, 1999. – 346 с.
2. Енифанов, В. А. Лечебная физическая культура [Текст] : учеб. пособие / В. А. Енифанов. – М. : ГЕОТАР-Медиа, 2006. – 568 с.
3. Холодов, Ж. К. Теория и методика физического воспитания и спорта [Текст] : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Ж. К. Холодов, В. С. Кузнецов. – 4-е изд. стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 480 с.
4. Физическая культура [Текст] : учебн. пособие / Под общ. ред. Е. В. Конеевой. – Ростов н/Д : Феникс, 2006. – 588 с.
5. Настольная книга учителя физической культуры [Текст] / Под ред. Л. Б. Кофмана. – М. : АСТ-Пресс, 1998. – 405 с.

Получено 31.01.2013

**В. С. ДМИТРИЧЕНКО, О. М. БІЛОХВОСТОВ, Т. О. БІЛОХВОСТОВА
КЛУБ ЛЮБИТЕЛІВ БІГУ ЯК ОДНА З ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНИХ
ЗАНЯТЬ СТУДЕНТІВ**

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

У статті узагальнюються знання і методичні рекомендації для студентів щодо організації і проведення самостійних занять з оздоровчого бігу. Велика увага приділяється питанням планування занять, педагогічного контролю та управління процесом підготовки, що дозволяє вивести показники функціональної готовності на якісно новий високий рівень.

**VIKTOR DMITRICHENKO, ALEXANDER BELOKHVOSTOV,
TATIANA BELOKHVOSTOVA
CLUB OF JOGGERS AS A FORM OF ORGANIZATION IN SELF-STUDY CLASSES
OF STUDENTS**

Donbas National Academy of Civil Structure and Architecture

This article summarizes the information and guidelines for students to organize and conduct self-study classes in jogging. Much attention is paid to issues of lessons planning, pedagogical control and management of preparation process that allows to take indicators of functional readiness on a qualitatively new high level.

club of joggers, jogging, running technique, the load, the frequency of sessions

– старший викладач кафедри фізичного виховання Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: вивчення динаміки росту функціональної підготовки студентів із застосуванням засобів і методів легкої атлетики.

– старший викладач кафедри фізичного виховання Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: вивчення стану здоров'я і фізичної підготовленості студентів, які займаються оздоровчим бігом.

– старший викладач кафедри фізичного виховання Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: моніторинг динаміки фізичної підготовленості студентів в процесі занять з фізичного виховання.

– старший преподаватель кафедры физического воспитания Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: изучение динамики роста функциональной подготовки студентов с применением средств и методов легкой атлетики.

– старший преподаватель кафедры физического воспитания Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: изучение состояния здоровья и физической подготовленности студентов, занимающихся оздоровительным бегом.

– старший преподаватель кафедры физического воспитания Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научные интересы: мониторинг динамики физической подготовленности студентов в процессе занятий по физическому воспитанию.

Viktor Dmitrichenko – Senior lecturer, Physical Education Department, Donbas National Academy of Civil Structure and Architecture. Scientific interests: investigation of growth dynamics of functional students' preparation by means of track-and-field-Athletics methods and instruments.

Alexander Belokhvostov – Senior lecturer, Physical Education Department, Donbas National Academy of Civil Structure and Architecture. Scientific interests: state of health and physical readiness examination of students that practice jogging.

Tatiana Belokhvostova – Senior lecturer, Physical Education Department, Donbas National Academy of Civil Structure and Architecture. Scientific interests: Monitoring of physical readiness dynamics of students in the process of physical training classes.

821=111:378.124

В статье раскрыта роль личностных качеств преподавателя иностранных языков в воспитании студентов. Выявлено, что успешность решения педагогических задач, как воспитательных, так и дидактических, зависит от качеств личности преподавателя. Установлено, что воспитательные возможности иностранного языка очень широки и разнообразны как в учебном процессе, так и во внеаудиторной работе. Охарактеризованы психологические факторы, определяющие интенсификацию обучения иностранному языку в высшей школе. Подчеркнуто, что эффективность обучения зависит не только от методов обучения, но и от личностных качеств преподавателя. Выделены такие главные качества преподавателя, как творчество, инициативность, стремление к совершенствованию. Обосновано, что каждый преподаватель должен осуществлять педагогическое творчество – применять новые сочетания способов обучения, создавать новые методы, формы, концепции.

Вопрос о роли личностных качеств преподавателя в воспитании студентов определяется перво-степенной важностью проблем воспитания на данном этапе развития нашего общества.

Цель подготовки современного специалиста должна сводиться не только к вооружению его системой профессиональных знаний, умений и навыков, но и предполагать воспитание творческой, духовно богатой и развитой личности.

С нашей точки зрения одна из главных предпосылок решения поставленной проблемы состоит в уточнении воспитательно-мировоззренческих возможностей учебно-воспитательного процесса в целом и конкретной учебной дисциплины в частности. Следующая предпосылка – учёт как фактического состояния воспитательной работы в общеузовской практике, так и опыта организации этой работы в данном конкретном вузе.

– проанализировать личностные качества преподавателя иностранного языка и его роль в подготовке специалиста.

Общая задача обучению иностранному языку в техническом вузе, как известно, состоит в подготовке студентов к чтению литературы по специальности на иностранном языке с целью извлечения информации и к иноязычному общению в профессиональной среде. Современный рынок труда выдвигает новые требования к выпускникам вузов. Профессиональные знания и умения, безусловно, необходимы. Но для успешной профессиональной адаптации требуется реализация всего личностного потенциала. При этом чем большим количеством компетенций, расширяющих область профессиональной деятельности, обладает специалист, тем увереннее он будет выдерживать конкуренцию, осваивать новые специальности. Среди подобных компетенций особое место занимает иноязычная компетенция. Обладающий ею специалист имеет большие возможности в поиске и анализе информации, в профессиональном общении и межкультурной коммуникации, а следовательно, в более адекватной оценке результатов и перспектив своей профессиональной деятельности [1].

Динамично развивающиеся условия обучения в современном украинском обществе потребовали переосмысления целей, задач, содержания курса иностранного языка, совершенствования его структуры, обновления методического обеспечения, пересмотра методов, подходов и приёмов обучения иностранному языку студентов технических вузов.

© Т. И. Загоруйко, О. Ф. Курочкина, Е. Л. Капинус, Ю. В. Кабак, Е. И. Панфилова, Т. В. Шульгина, 2013

В связи с необходимостью обновления методов и подходов к обучению следует уточнить наше понимание данных терминов. Под подходом к обучению иностранным языкам мы, как и многие другие авторы (И. Л. Бим, М. Н. Вятютнев, И. А. Зимняя, М. В. Ляховицкий, Э. Г. Азимов, А. Н. Шукин, Т. В. Морозова, Т. Н. Панкова и др.) понимаем базисную категорию методики, определяющую теоретическую стратегию обучения языку и выбор технологии обучения, реализующий эту стратегию. То есть подход к обучению – это реализация ведущей, доминирующей идеи обучения на практике в виде определённой стратегии с помощью того или иного метода обучения

В настоящее время изменена роль обучаемого в учебно-воспитательном процессе.

Обучаемый рассматривается не как объект, а как субъект обучения, т. е. как лицо творчески и коммуникативно участвующее в процессе добывания и освоения знаний, умений и навыков [1].

Образовательная и воспитательная деятельность в вузе – это неразрывный процесс. Обучая студентов, мы формируем личность. Важно помнить, что развитие и становление личности происходит через деятельность: обучающую, трудовую, социальную, общественную и др. Все эти условия обуславливаются учебным процессом и жизнью вуза. Воспитательные возможности иностранного языка очень широки и разнообразны как в рамках учебного процесса, так и во внеаудиторной работе. Иностранный язык в вузе учит общению, умению выражать и обосновывать свою мысль, грамотно составить, написать, заполнить или оформить тот или иной документ. С одной стороны, это очень важно для профессионального становления, а с другой – обучает общению в коллективе, умению разрешать конфликты, т. е. способствует социализации личности.

На современном этапе развития психолого-методических идей в области коммуникативного обучения иностранным языкам выделился ряд тенденций (cooperative learning, individualized learning, task-centered activities, learner-based activities, etc.), которые в целом объединяются понятием student-centered learning. В отличие от традиционной парадигмы учебно-воспитательного процесса, характеризующейся «субъект-объектными» отношениями между преподавателем и студентом, инновационный педагогический процесс протекает в форме «субъект-субъектных» отношений, позволяющих реализовать личностно-деятельностный подход. Исходя из необходимости понимания отношений между преподавателем иностранного языка и студентами в рамках «субъект-субъектных» отношений, чрезвычайно важно определить содержание личностного и деятельностного компонентов в структуре деятельности педагога.

Среди психологических факторов, определяющих интенсификацию обучению иностранному языку в высшей школе, выделяется учёт и организация интеллектуальной деятельности самого студента, а именно: особенностей его мышления, памяти, восприятия, а также учёт его коммуникативных и познавательных потребностей, которые должны реализовываться в самом содержании обучения иностранному языку. Второй важный фактор – это роль личности преподавателя, его профессионально-педагогических качеств, его лингвистических, дидактических и коммуникативных способностей.

Правомерность соотношения воспитательных задач с ролью личности педагога, на наш взгляд, не нуждается в особых доказательствах. Заметим лишь, что ещё выдающиеся учёные-педагоги прошлого придавали большое значение воспитанию воспитателя, определяя при этом влияние его личности как такую «воспитательную силу, которую нельзя заменить ни учебниками, ни моральными сентенциями, ни системой наказаний и поощрений» [2, с. 77].

Целый ряд исследователей советского периода также приходит к выводу о том, что некоторые личностные качества преподавателя являются условиями успешности его деятельности и определяют направление воспитательного воздействия (Б. Г. Ананьев, Н. В. Кузьмина, А. И. Щербаков, М. С. Дмитриева и др.). В связи с этим вполне справедливой является оценка психологами Б. Ф. Ломовым и К. В. Волковым качеств личности педагога как «важнейшего средства воспроизводства высокой морали, принципиальности, идейности и гуманизма в последующих поколениях» [3, с. 122].

В методической литературе по вопросам преподавания иностранных языков подчёркивается роль личности преподавателя, причём иногда эффективность обучения связывается не с методом, а с его личностными свойствами [4, 5]. Не случайно В. В. Беляев характеризует проблему преподавания и метода обучения как имеющие «наибольшую практическую значимость» [4, с. 3]. Эта значимость вытекает также из специфики самого предмета, который располагает большими воспитательными возможностями по сравнению с другими учебными дисциплинами неязыкового вуза.

Воспитательные возможности в процессе обучения иностранным языкам обуславливаются следующим:

1. Формой, в которой осуществляется учебный процесс. На практическом занятии, в отличие от лекции, происходит интенсивное взаимодействие преподавателя и студентов. При этом преподаватель может вносить коррективы в своё поведение с учётом информации, поступающей к нему от

обучаемых, в то время как информированность лектора о состоянии восприятия последних – минимальна. В этом – главное преимущество преподавателя, ведущего практические занятия.

2. Содержанием учебной информации по предмету, заложенной в газетном материале, текстах по страноведению, культуре, специальности, темах для развития навыков устной речи, грамматических упражнениях и т. д. При этом процесс освоения этого содержания должен носить деятельностный характер.

Здесь первостепенную роль играет выбор средств обучения и, прежде всего, учебника. Современный учебник иностранного языка в техническом вузе, чтобы создавать предпосылки и условия для коммуникации, должен быть учебно-методическим комплексом, отражающим определённый концептуальный подход к обучению, обусловленный общественно-социальными факторами жизни общества и уровнем развития в данной профессиональной области. Однако разработка таких профессионально ориентированных комплексов – процесс трудоёмкий и длительный и, несомненно, отстаёт от развития теоретических основ. В современных традиционных пособиях ощущается явный недостаток аутентичного коммуникативного материала, визуального и звукового ряда. И проблему отсутствия современных по содержанию учебных пособий должен решать сам преподаватель. В связи с чем преподавателю иностранного языка часто приходится заниматься подбором и разработкой дополнительного учебного материала, и очевидно, что успешность решения педагогических задач, как воспитательных, так и дидактических, всецело зависит от качеств личности преподавателя.

В настоящее время приоритетными чертами преподавателя должны выступать, на наш взгляд, такие его качества, как творчество, инициативность, стремление к совершенствованию. Современный преподаватель должен обладать чувствительностью к запросам общества, гибкостью, чтобы отойти от стереотипов. Он должен уметь формулировать альтернативы, быть способным оценить новые подходы и тенденции и быть готовым к применению инноваций. Иными словами, преподаватель должен осуществлять педагогическое творчество: применять новые сочетания из апробированных ранее способов обучения, создавать принципиально новые методы, формы, концепции, т. е. становиться исследователем, творцом, новатором.

С переходом к коммуникативному методу обучения, где в центре обучения находится студент, отмечается психологическая направленность уроков на развитие рече-мыслительной деятельности средствами иностранного языка и оптимизация интеллектуальной активности студента в учебном процессе. А коммуникативные задачи являются средством педагогического управления учебной деятельностью через развитие парных и групповых форм обучения. Преподаватели первыми реагируют на новые изменения в методике преподавания, новые потребности в изучении языка и принимают решения что, когда и как преподавать.

В этих условиях меняется и роль преподавателя. Теперь он становится и организатором и помощником в организации учебного процесса. Он создает условия для решения студентами поставленных перед ними задач, пользуясь языковыми средствами. Он управляет, мотивирует, ведёт и организует. И от того, как он это делает, зависит уровень знаний студентов, психологический настрой в группе, интеллектуальное и творческое развитие студентов, достижение цели обучения и воспитания.

В процессе обучения студенты не только получают знания, но и сами меняются. Следует также отметить воспитательную роль преподавателя иностранного языка вне рамок учебного процесса. Как правило, внеучебная деятельность кафедр иностранного языка технического вуза направлена на гуманитарное воспитание студенчества через работу кружков или клубов, проведение бесед, подготовку студентов к участию в конференциях и других мероприятиях, цель которых – расширение страноведческих и культурологических знаний о странах изучаемого языка, что в свою очередь способствует развитию у них межкультурной компетентности, усовершенствованию навыков коммуникативного поведения в рамках межкультурного общения и в повседневной жизни. Гарантом эффективности этой работы является личность преподавателя, его эрудиция, творческое отношение к делу и инициатива.

Таким образом, можно сказать, что изучение иностранных языков с личностно-деятельностным подходом помогает раскрытию личности студента, воспитанию потребности к постоянному профессиональному росту, в том числе через чтение оригинальной иностранной литературы. Благодаря иностранному языку повышается общекультурная грамотность специалиста, в чём немаловажную роль играет личность преподавателя.

1. Морозова, Т. В. Некоторые современные подходы к обучению студентов иностранному языку [Текст] / Т. В. Морозова, Т. Н. Панкова // Научный вестник Воронежского государственного архитектурно-строительного университета. – 2008. – № 4. – С. 29–34.
2. Ушинский, К. Д. Сочинения [Текст] / К. Д. Ушинский. – М. : Изд. АПН РСФСР, 1948. – 386 с.
3. Ломов, Б. Ф. Психологи о педагогических проблемах [Текст] / Б. Ф. Ломов, К. Н. Волков // Народное образование. – 1972. – № 8. – С. 120–129.
4. Беляев, В. В. Об основном методе и методиках обучения [Текст] / В. В. Беляев // Иностранные языки в школе. – 1995. – № 3. – С. 3–7.
5. Дубровина, Т. С. К вопросу о профессиональной компетентности будущих учителей иностранных языков [Текст] / Т. С. Дубровина // Молодой ученый. – 2011. – № 4, т. 2. – С. 86–89.

Получено 04.02.2013

Т. І. ЗАГОРУЙКО, О. Ф. КУРОЧКИНА, О. Л. КАПІНУС, Ю. В. КАБАК,
 О. Г. ПАНФІЛОВА, Т. В. ШУЛЬГІНА
 ОСОБИСТІСНІ ЯКОСТІ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ТА ЙОГО РОЛЬ
 В ПІДГОТОВЦІ СПЕЦІАЛІСТА
 Донбаська національна академія будівництва і архітектури

У статті розкрито роль особистісних якостей викладача іноземної мови у вихованні студентів. Виявлено, що успішне вирішення педагогічних завдань, як виховних, так і дидактичних, залежить від якостей особистості викладача. Встановлено, що виховні можливості іноземної мови є дуже широкими та різноманітними як в навчальному процесі, так і в позааудиторній роботі. Охарактеризовані психологічні фактори, які визначають інтенсифікацію навчання іноземної мови у вищій школі. Підкреслена залежність ефективності навчання не тільки від методів навчання, але й від особистісних якостей викладача. Виділені такі головні якості викладача, як творчість, ініціативність, прагнення до вдосконалення. Обґрунтовано, що кожен викладач має здійснювати педагогічну творчість – застосовувати нові поєднання способів навчання, створювати нові методи, форми, концепції.

TAMARA ZAGORUYKO, OLGA KUROCHKINA, ELENA KAPINUS,
 YULIYA KABAK, ELENA PANFILOVA, TATYANA SHULGINA
 PERSONAL CHARACTERISTICS OF THE TEACHER OF FOREIGN LANGUAGES
 AND HIS (HER) ROLE IN TEACHING SPECIALISTS
 Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture

The article deals with the role of the personal characteristics of the foreign languages teacher in the education of students. It has been found out that the successes of pedagogical problems solving, as well as educational and didactical ones, depends on the personal characteristics of the teacher. It has been determined that educational possibilities of any foreign language are wide and variable both in the teaching process and extra-curriculum work. The psychological factors defining the intensification of foreign language teaching at the higher school have been characterized. It has been underlined that the efficiency of teaching depends not only on the teaching methods, but on the teacher's personal characteristics. The main properties of the teacher such as pedagogical work, initiative, improvement activity have been noted. It has been shown that each teacher should do his (her) best to apply new teaching methods, to create new methods, forms and concepts.

personal characteristics, teaching efficiency, teaching approach, pedagogical tasks, pedagogical work, foreign language teaching

– доцент кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

– доцент кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

– кандидат історичних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: історія грецьких громад України, методика викладання іноземних мов, педагогіка.

– асистент кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

– старший викладач кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

– старший викладач кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

– доцент кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

– доцент кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

– кандидат історичних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: історія грецьких громад України, методика викладання іноземних мов, педагогіка.

– асистент кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

– старший викладач кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

– старший викладач кафедри прикладної лінгвістики і етнології, секції іноземних мов Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов, педагогіка.

Tamara Zagoruyko – an Associate Professor of Applied Linguistics and Ethnology Department, Foreign Languages Section of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: methods of foreign language teaching, pedagogy.

Olga Kurochkina – an Associate Professor, Applied Linguistics and Ethnology Department, Foreign Languages Section, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: methods of foreign language teaching, pedagogy.

Elena Kapinus – PhD (History), an Associate Professor, Applied Linguistics and Ethnology Department, Foreign Languages Section, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: the history of Greek communities in Ukraine, methods of foreign language teaching.

Yuliya Kabak – a Lecturer, Applied Linguistics and Ethnology Department, Foreign Languages Section, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: methods of foreign language teaching, pedagogy.

Elena Panfilova – a Senior Lecturer, Applied Linguistics and Ethnology Department, Foreign Languages Section, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: methods of foreign language teaching, pedagogy.

Tatyana Shulgina – a Senior Lecturer, Applied Linguistics and Ethnology Department, Foreign Languages Section, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. Scientific interests: methods of foreign language teaching, pedagogy.